

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

JUDr. Lucia Madleňáková

Svoboda náboženství ve správním právu

Autoreferát

Dizertační práce

Olomouc 2014

Já, níže podepsaná **JUDr. Lucia Madleňáková**, autorka disertační práce „Svoboda náboženství ve správním právu“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb. správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47,

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech UP, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka UP, která se nazývá Knihovna UP.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje osobní údaje jsou pravdivé.

V Olomouci dne

JUDr. Lucia Madleňáková

1. Vymezení tématu, základní východiska

Správní právo je jedním ze základních regulátorů právních vztahů a lidských práv, které vyplývají z norem ústavněprávních, zakotvených kromě jiného také v Listině základních práv a svobod. Jedním z lidských práv takto regulovaných správním právem je také v čl. 15 a 16 Listiny obsažená svoboda náboženství (či jinak nazývána jako svoboda myšlení, svědomí a náboženství; náboženská svoboda). V případě této svobody se uplatňuje základní premisa ochrany lidských práv, a to že lidská práva mohou být omezena (limitována) pouze na základě zákona a pouze pokud je to nezbytné pro ochranu některého z legitimních cílů společnosti.

Na otázku, zda souvisí náboženská svoboda s veřejnou správou, lze odpovědět charakteristikou společenských vztahů, které správní právo reguluje. Regulace společenských vztahů správním právem se totiž netýká všech vztahů, které vznikají v souvislosti s veřejnou správou, ale pouze těch, jejichž regulace je ovládána administrativněprávní metodou. Tato metoda pak vyplývá z „právně mocenské podstaty veřejné správy“.¹ I správně právní regulace, tedy konkretizace tohoto práva správním právem, si však musí být vědoma svých ústavněprávních limitů a nelze jí neodůvodněně zasahovat do garantovaných lidských práv.

Náboženská svoboda je tvořena dvěma druhy práv. Jedna skupina práv je svázána s církvemi a náboženskými společnostmi (pro zjednodušení bude dále používán pouze pojem „církev“), jako organizovanými skupinami (ve formě právnické osoby, či bez ní), které reprezentují své věřící, druhá skupina práv je svázána s jednotlivými věřícími církví. Správní právo je způsobilé regulovat či konkretizovat jak práva z první, tak druhé skupiny. Tato dizertační práce se však bude zaměřovat pouze na práva první skupiny, tedy práva samotných organizací – církví.² Důvodem je nemožnost pojmout konkretizaci všech práv v rozsahu dizertační práce a zaměření práce. Navíc, regulace práv církví velice úzce souvisí s vymezením vztahu státu a církví, tedy vztahu státu jako mocenské entity se specifickými také tradičně mocenskými entitami, které v průběhu doby svou primárně mocenskou úlohu ztratily. Širším cílem práce proto také bude konstatovat, zda regulace práv církví sleduje

¹ PRŮCHA, Petr, POMAHAČ, Richard. *Lexikon: správní právo. Termín Administrativněprávní metoda regulace*. Ostrava: Sagit, 2002. s. 14.

² Skutečnost, že i samotné církve mají svoje práva, je v Listině formulována celkem jasně. Tak jasná situace však do relativně nedávné doby nepanovala na mezinárodní úrovni, kdy čl. 9 Úmluvy počítá pouze s individuálními právy jednotlivých členů církví. Práva samotných církví jsou pak vyvozována ze spojení s článkem 11 Úmluvy. Blíže k vývoji a jednotlivým právům viz např.: RIVERS, Julian. *The law of organized...*, s. 37 an. a 55 an.

vytyčený model vztahu státu a církví a jestli je tedy tato (zejména správně právní) regulace ústavně konformní.³

Obecně je v právní veřejnosti používána teze, že český právní řád rozeznává tak řečené dvě úrovně uznání církví podle církevního zákona⁴. První úroveň je zcela základní uznání církve státem, kdy ta se stává právnickou osobou (s výjimkami) a získává základní právo, jímž je oprávnění vyučovat a vychovávat své duchovní i laické pracovníky ve vlastních školách a jiných zařízeních i na vysokých školách bohosloveckých a bohosloveckých fakultách (dle přesné dikce církevního zákona). V případě, že církev splní zákonem stanovené podmínky, může získat oprávnění vyučovat náboženství na státních školách, pověřit osoby vykonávající duchovní činnost k výkonu duchovní služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, zabezpečovací detence, ochranné léčení a ochranná výchova, konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky, zřizovat církevní školy, zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, je-li tato povinnost tradiční součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let. Na tomto místě je řeč o tzv. uznání na druhé úrovni. Český církevní zákon na rozdíl od slovenské úpravy tak konstruuje dvě skupiny státem uznaných církví, s rozdílnými podmínkami pro toto uznání, kdy první skupina za podmínky splnění početního cenzu 300 osob hlásících se k ní získá kromě právního vzniku také právo zřizovat vlastní školy. Toto právo jí však plyne již z Listiny. Proto jediným prakticky využitelným výsledkem v tomto procesu je pouze její právní vznik. Druhá skupina církví však již musí splnit poměrně vyšší cenzus, tedy 1 ‰ z počtu obyvatel ČR, a pak získává zvláštní práva uvedená výše. Slovenská úprava však počítá s jediným procesem, ve kterém církev jak právně vznikne, tak jí vzniká oprávnění vykonávat zvláštní práva. Početní cenzus je však stanoven ještě přísněji než v ČR, s ohledem na počet obyvatel SR, 20 tisíc zletilých osob. Ústava SR však také rozhodl, že takto stanovený početní cenzus není protiústavní, když církve mohou právně existovat také ve formě občanských sdružení (spolků). Uvedené tak směřuje k otázce, zda je vůbec účelné, aby byla na církve kladena podmínka 300 osob hlásících se k ní, když jí v takovém případě nevznikají ve srovnání se spolkem žádná speciální oprávnění, navíc majíce na mysli, že spolek mohou založit osoby pouze 3.

³ Nicméně to neznamená, že by v budoucnu individuální práva členů církví měla autorčinu pozornost.

⁴ Nepřesnost takového označení bude podrobněji rozebrána v textu práce.

Tato dizertační práce se zaměřuje na subtilní aspekty svobody náboženství, její podrobnou regulaci, jíž správní právo nešetří. Čím jsou řešené otázky přehlednější, tím méně se o ně odborná veřejnost zajímá. A to mnohdy i na velmi odborné úrovni tzv. konfesionalistů.⁵ Jakou povahu vlastně církve mají? Je jejich existence determinována uznáním státem? Mohou církve existovat i ve formě spolku? Je pak pro církve vůbec nutné snažit se o uznání podle církve? Jaké výhody a jaká omezení takové uznání církvím přináší? Je takové uznání v souladu s ústavně garantovanou náboženskou svobodou? Jaký je konkrétní a pak zcela praktický rozdíl mezi registrací a evidencí (církví a jimi vytvářených osob)? Jak na tento rozdíl nahlíží teorie správního práva a jaké fáze taková registrace či evidence má? Jak se v této formě činnosti veřejné správy projevuje veřejná moc aplikovaná Ministerstvem kultury? Je tato veřejná moc v mezích limitace náboženské svobody? Kdy vzniká církvím právo šířit své vyznání výukou? Je to základní či speciální právo církví? Mohou pro to církve vytvářet své vlastní školy nebo učit na školách jiných? Jak do toho zasahuje Ministerstvo školství či samotní zřizovatelé „necírkevních“ škol? Je tato veřejná moc (pokud je mocí veřejnou) v mezích limitace náboženské svobody? Jaké mají církve možnosti v zajišťování duchovní služby, jako základního poslání církví ve společnosti? Jak a na základě čeho fungují v Armádě ČR, v nemocnicích, věznicích či jiných detenčních zařízeních? Jaké je postavení samotných duchovních vykonávajících tuto službu? Jsou ve služebním poměru? Ke komu? Je zde regulace dostatečná a jasná? A jaké má povinnosti duchovní ve službě provádějící církevní sňatek? Je úředníkem? Ve službě? Jak vlastně manželství uzavřené před církevním orgánem vzniká? Kterým okamžikem? Jakou roli zde hraje matriční úřad, jeho úředníci? Změnila se situace po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku? Je zde regulace dostatečná a jasná? Jak lze z výše naznačeného vypožorovat, někde je regulace málo, někde snad příliš. Je tato regulace efektivní, rozumná, v mezích možnosti limitace lidského práva – náboženské svobody?

Z výše uvedeného vyplývá, že předmětem dizertační práce bude jednak podrobná analýza vzniku církví jako právnických osob a v té souvislosti některých zvláštních práv, které církve státním uznáním získávají. Čtenář se může ptát, proč budou v pozornosti autorky pouze některá práva. Vysvětlení je následující. Problematika zpovědního tajemství (a

⁵ Např. v těchto publikacích: HRDINA, Antonín Ignác. *Náboženská svoboda v právu české republiky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 265 s.; TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 156 s.

obdobných práv) totiž spíše než do správního práva, patří do oblasti zkoumání práva trestního, správního práva by se snad mohla týkat pouze okrajově. Nicméně tuto svobodu chápu spíše jako svobodu individuální (jak výše vysvětleno), ne jako svobodu svázanou s církví jako organizací, její svobodou. Mezi zvláštní práva církví donedávna patřilo také právo být financována ze státního rozpočtu. O toto zvláštní právo církve přijetím zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi přišly, resp. již se o tomto právu nemluví jako o právu zvláštním, přináležejícím pouze určitým církvím. Samotná otázka financování církví je jistě velmi zajímavá, avšak přesahuje cíl a rozsah této dizertační práce. Proto se jí věnovat nebudu a přenechám ji zainteresovaným kolegům.

Již Listina základních práv a svobod ve svém čl. 16 odst. 1 stanoví, že „každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám, nebo společně s jinými...“, z čehož nelze primárně dovozovat, že by bylo nutné projevovat víru „společně s jinými“ ve státem uznané organizaci. Církevní zákon pak k tomu dodává ve svém § 4 odst. 2, že „církev a náboženská společnost vzniká dobrovolným sdružováním fyzických osob...“. Navíc je Listinou i církevním zákonem garantováno, že si církve mohou své záležitosti spravovat samostatně, přesně řečeno „církev a náboženská společnost spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.“ (čl. 16 odst. 2 Listiny). Na „nultém“ stupni, právně neuznané za právnické osoby, církve mohou fungovat jako sdružení osob a za tímto účelem mohou mít své orgány, své duchovní vykonávající např. obřady a mohou se sami spravovat. Svoboda sdružování se v církvích a náboženských společnostech byla několikrát také předmětem rozhodování Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), jehož rozbořem se práce bude také zabývat.

Na prvním stupni registrace církví dochází k uznání církve jako právnické osoby státem, kdy takto vzniklá právnická osoba může být subjektem (zejména soukromoprávních) právních vztahů. Naproti tomu k evidenci jsou podávány instituce církví, které si ona dle výše uvedeného článku Listiny „ustanovila nezávisle na státních orgánech“. O okamžiku vzniku církevních institucí se vedly dlouhé spory, které také rozhodoval Ústavní soud a které se týkaly otázky, zda z Listiny vyplývá, že církevní instituce vznikají *jako právnické osoby* již samotným jejich zřízením církví či až evidencí Ministerstvem kultury, tedy aktem státu. V literatuře lze k tomuto tématu najít mnohé názory, které budou v práci reflektovány. Z výše uvedeného pak vyplyne rozdíl mezi registrací a evidencí co do povahy i procesu provádění.

Druhý stupeň registrace při splnění podmínek stanovených zákonem umožňuje církvím vykonávat tzv. zvláštní práva, která jsou vesměs veřejnoprávního charakteru. Právě onen veřejnoprávní charakter směřuje k myšlence o veřejnoprávním charakteru církví jako právnických osob. K. Beran ve své monografii Právnické osoby veřejného práva provedl velmi zdařilou analýzu povahy církví jako veřejnoprávních korporací. Na základě jeho analýzy a za použití znaků veřejnoprávní korporace definovaných V. Sládečkem v jeho monografii Obecné správní právo bude učiněn závěr o povaze církví jako veřejnoprávních korporací a o možnosti uvažování o církevní samosprávě.

V současné právní úpravě, v církevním zákoně, lze vysledovat práva týkající se vzdělávání jednak v základních právech církví registrovaných na „prvním stupni“, a to právo „vyučovat a vychovávat své duchovní i laické pracovníky ve vlastních školách a jiných zařízeních i na vysokých školách bohosloveckých a bohosloveckých fakultách...“, jednak v právech zvláštních jako právo „vyučovat náboženství na státních školách...“ a právo „zřizovat církevní školy...“. Samotný vztah základního práva a práv zvláštních nemusí být na první pohled zcela jasný a vynořuje se zde otázka, jak může církev registrovaná na „prvním“ stupni vychovávat své duchovní i laiky ve vlastních školách, když ještě nemá oprávnění takové školy zřídit. Dalším problémem může být vztah práva vyučovat náboženství a práva na zřízení školy. Lze se totiž tázat, zda může dojít k situaci, kdy církev bude mít oprávnění školu zřídit, ale ne již na ní vyučovat náboženství. Nutno ještě dodat, že právo výuky náboženství vychází ze samotné Listiny, je tak obsahem samotné svobody náboženství, proto má povahu dokonce ústavního práva.

V případě práva vyučovat na školách náboženství budou předmětem analýzy podmínky výuky, jelikož právě u nich se jedná o regulaci náboženské svobody správním právem, úkoly a role Ministerstva školství v tomto případě a dále bude věnována pozornost učitelům náboženství, jejich nutné kvalifikaci apod. U zřizování církevních škol bude zejména nutné provést historické srovnání právní formy škol před přijetím a po přijetí nového školského zákona. I zde se setkáme s registrací, a to formou zápisu škol buď do Registru škol a školských zařízení nebo Registru školských právnických osob. Registry vede Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a v práci bude také provedena analýza těchto registrů a procesu zápisu do nich.

Dalším ze zvláštních práv registrovaných církví je právo pověřit svého duchovního výkonem služby „v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba,

trest odnětí svobody, zabezpečovací detence, ochranné léčení a ochranná výchova“. Samostatnou problematikou je pak také povaha této „služby“. Jedná se o služební poměr duchovních? Pokud ano, tak ke komu? S tím souvisí také samotná úprava podrobností výkonu této služby v jednotlivých institucích. Tyto podrobnosti jsou zpravidla stanovovány ve smlouvách s církvemi, které samy o sobě budou předmětem analýzy. Opět je totiž sporná jejich povaha jako veřejnoprávních či soukromoprávních smluv vzhledem ke stranám, které je uzavírají a k předmětu uvedených smluv. Neexistuje totiž jednotná úprava pro zde uvedená oprávnění církví, pokud nějaká existuje, tak je značně parciální a roztržštěná, což jistě nenapomáhá právní jistotě. Výše zmíněné smlouvy de facto tuto úpravu nahrazují. Každá instituce však má smlouvu vlastní.

Oprávnění uzavírat státem uznaná manželství před orgánem církve nebylo vždy v dějinách církvím přiznáno. Existuje několik modelů souvisejících s touto problematikou: buď se jedná o model, kdy jsou státem aprobována pouze manželství uzavřená před orgánem státu, anebo pro platnost manželství uzavřeného před orgánem církve je nutný také určitý akt státu, či pro uzavírání církevních manželství jsou stanoveny určité procesní podmínky, aby mohlo být státem jako platné uznáno a jiné.

Předmětem této práce bude, spíše než na soukromoprávní rozměr samotného manželství, kladen důraz na činnost veřejné správy při tomto aktu, na její úlohu. Jednak bude analyzován samotný proces uzavření sňatku před orgánem církve, podmínky tohoto aktu, úkoly samotného duchovního provádějícího obřad a úkoly matričního úřadu. Bude se jednat o zhodnocení činnosti jednotlivých osob před uzavřením, v průběhu uzavírání a po provedení samotného aktu sňatku. Zmínka bude také učiněna o možném dopadu právní úpravy nového občanského zákoníku na toto oprávnění církví či na samotný proces uzavírání sňatku, či jeho následky.

Svoboda náboženství, jako základní lidské právo, bude v demokratické společnosti rezonovat vždy. Jako právo individuální bude podléhat snaze o jeho regulaci každou státně mocenskou strukturou, a to bez ohledu na to, ve kterém státě světa se bude situace odehrávat. Svoboda církví jako organizací je v souvislosti s jejich financováním aktuálním tématem posledních let, dokonce tématem číslo jedna posledních měsíců. Financování

církví⁶ je však otázkou související s komplexnějším záměrem ve vztahu státu a církví, tedy dokončení odluky církve a státu. K tomu, aby mohla taková odluka fungovat, však musí být naplněny všechny předpoklady, a to zejména uznání církví jako plnoprávných členů společnosti, jako nedílné součásti občanské společnosti a nestavět je přílišnou regulací do pozice horší, než je pozice spolků. Úprava financování církví jako poslední krok k odluce však nemůže ignorovat kroky další. Jedním z těchto kroků je také na základě dobrého pochopení současné regulace existence církví tuto regulaci přizpůsobit nové situaci, tedy odloučení církví a státu.

Práce byla zpracována podle právního stavu ke dni 1. 1. 2014. Vzhledem k účinnosti nového občanského zákoníku právě k tomuto datu bylo nutné v textu pracovat se dvěma skupinami soukromoprávních pojmů: jednak se skupinou pojmů podle OZ a podle NOZ. Výsledkem je systém, kdy pouze pro právní úpravu účinnou od 1. 1. 2014 jsou používány pojmy upravené v NOZ, pro ostatní právní předpisy je používána terminologie starého OZ.

2. Zhodnocení dosavadního zkoumání problematiky

K základním zdrojům poznání prezentované problematiky lze uvést, že je jich dostatek zejména v oboru ústavního práva a práva (s jistou nepřesností řečeno) konfesního, jemuž se věnují zejména odborníci na právní historii a filozofii práva. Co se týče zdrojů spjatých se správním právem, lze konstatovat, že po období první republiky rozmach literatury týkající se (zejména) povahy církví z per správně právních klasiků⁷ ustal. Tato situace je zcela jasně pochopitelná, když ji lze spojit s nástupem válečných let a zejména pak totalitním systémem, který se snažil spíše než církve pochopit, „ochraňovat“ je natolik, aby se angažovaly pouze v mezích vytyčených státem, tedy v míře menší než malé. I tento dějinný proces (i když nejen ten) snad přispěl k dnešnímu nezájmu odborníků na správní právo o prezentované otázky. Lze se jen domnívat, že nezájem společnosti o témata spjatá s církvemi či náboženstvím vyvolává i ve vědcích pocit, že zabývat se postavením církví je něco nepatřičného, zejména tedy pro vědce, kteří nevyznávají žádnou víru, či se neřadí k vyznavačům určité (uznané) církve.

⁶ Dle aktuální právní úpravy financování postupně přejde do gesce samotných církví zákonem o majetkovém vyrovnání s církvemi, kdy se bude církvím v příštích letech vyplácet náhrada, která se bude po třech letech snižovat, až nakonec nebude vyplácena vůbec.

⁷ Např. HOBZA, Antonín. *Autonomie náboženských svazů v moderním státě*. Praha: Nákladem vlastním, 1910. 282 s.

Zejména Ústavní soud je však v ochraně náboženské svobody velice činný, což dokazuje již několik let svými rozhodnutími. Některá z těchto rozhodnutí se týkají také správně právní regulace uvedené svobody, případně rozhodování správních soudů ve věcech, kde mohla být uvedená svoboda nějakým způsobem zasažena. Podrobně analyzovány budou zejména nálezy ÚS týkající se církevních právnických osob, které vyvolaly značnou kritiku, té se navíc nevyhýbám ani já. Rozhodnutí NSS pak budou využity zejména k vymezení některých pojmů správního práva týkajících se ozbrojených sil a vězeňství.

Aktuální literaturu vědců správního práva, která by se zabývala výhradně církvemi, tedy nenajdeme. Výjimkou jsou články, které se sporadicky objeví v odborných časopisech, a to zejména k aktuálně diskutovaným jednotlivým otázkám. Tak tomu bylo například u zajímavé písemné debaty K. Berana a J. Vedrala na stránkách Právních rozhledů, týkající se církevních právnických osob.⁸ K. Beran se pak v části své práce věnované osobám veřejného práva⁹ zaobíral také povahou církví, ani K. Beran však není (na rozdíl od J. Vedrala) striktně vzato odborníkem na správní právo. Při psaní této dizertační práce byl využit zejména komentář k církevnímu zákonu z pera J. Kříže, který se věnoval velmi precizně mnoha problémovým okruhům a nezodpovězeným otázkám.¹⁰ Na česko-slovenské poměry se jedná o ojedinělou publikaci takové šíře a kvality. K jednotlivým dílčím okruhům pak byly využity komentáře k předmětným předpisům (např. ke sdružovacímu zákonu, ke školskému zákonu atp.).

I tato práce pak přispěla k odborné diskusi na uvedené téma. Její části byly publikovány, či jsou k publikaci připraveny takto:

- MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. Výklad některých pojmů Nejvyšším správním soudem ČR na podkladu rozhodování ve věcech náboženské svobody. In TRELLOVÁ, Livia (ed.) *Pôsobnosť a organizácia správneho súdnictva v Slovenskej republike*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2012. s. 295 – 303.
- MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. Právní základ poskytování duchovní péče ve věznicích. *Správní právo*, 2013, č. 7-8. s. 406 – 415.
- MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. Je registrovaná církev skutečně registrovanou? KISELYOVÁ, Zuzana a kol. (eds.) *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2013*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2013. s. 532 – 538.

⁸ BERAN, Karel. Církevní právnické osoby. *Právní rozhledy*, 2004, č. 6, s. 199 – 207; VEDRAL, Josef. Ještě k církevním právnickým osobám. *Právní rozhledy*, 2004, č. 22. s. 829 – 838.

⁹ BERAN, Karel. *Právnické osoby veřejného práva*. Linde: Praha, 2006. 191 s.

¹⁰ KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011. 384 s.

- MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. Duchovní jako oprávněná úřední osoba při uzavírání sňatku. In BENÁK, Jaroslav. (ed.) *Církev a stát 2013*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013. s. 37 – 48.
- MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. Právní základ poskytování duchovní péče v ozbrojených silách. (*Připraveno pro časopis Správní právo.*)
- MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. Vývoj judikatury k církevním právnickým osobám a její výsledky. (*Připraveno pro konferenci Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2014.*)
- RENTKOVÁ, Lucia. Cirkvi ako verejnoprávne korporácie? (V právnom poriadku Českej republiky). In BURDA, Eduard. (ed.) *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2008. s. 560 – 565.
- RENTKOVÁ, Lucia. Právnícké osoby církví vo svetle povahy cirkevných predpisov v ČR. In DÁVID, Radovan, NECKÁŘ, Jan, ORGONÍK, Martin a kol. (eds.) *Cofola 2008*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2008. s. 138 – 139 (sborník abstraktů)

3. Cíl práce

Pokud zohledním výše uvedený obecný úvod do problematiky, mohu předesílit několik okruhů výzkumných otázek, na které bude prezentovaná dizertační práce hledat odpovědi.

3.1 Okruhy otázek:

- Jaká je povaha církví? Je jejich existence determinována uznáním státem? Jaký je rozdíl mezi registrací a evidencí (církví a jejich osob)? Jak se v této formě činnosti veřejné správy projevuje veřejná moc Ministerstva kultury? Je tato veřejná moc v mezích limitace náboženské svobody?
- Jaký je vztah církví a vzdělávání? Je vzdělávat základní či zvláštní právo církví? Mohou církve vytvářet své vlastní školy nebo učit na školách jiných? Jaká je zde role Ministerstva školství či ostatních zřizovatelů? Je právo zřizovat vlastní školy a vyučovat náboženství významným znakem, určující jejich veřejnoprávní povahu?
- Jaké mají církve možnosti v zajišťování duchovní služby? Jak a na základě čeho fungují v Armádě ČR, v nemocnicích, věznicích či jiných detenčních zařízeních? Jaké je

postavení duchovních vykonávajících tuto službu? Je v této oblasti regulace jasná a přehledná?

- Lze považovat duchovního provádějícího církevní sňatek za úředníka? Kdy vzniká manželství uzavřené před církevním orgánem? Jaký je postup zúčastněných osob před aktem, v průběhu aktu a po aktu uzavření sňatku? Jakou roli zde hraje matriční úřad? Je v této oblasti regulace jasná a přehledná?
- Může církev existovat ve formě spolku? Je postavení církve odlišné, pokud existuje ve formě spolku a ve formě uznané církve podle církJ? Znamenají přísnější podmínky pro „registraci“ církve dle církJ pro církev i přiznání více práv ve srovnání s církví vznikající ve formě spolku? Má „registrace“ podle církJ pro církev význam? Má přiznání zvláštních práv podle církJ pro církev význam?

S ohledem na uvedené okruhy otázek se nabízejí k potvrzení či vyvrácení následující hypotézy.

3.2 Hypotézy:

1. Církev mohou existovat bez ohledu na jejich rozpoznání právem. Církev mohou podle norem soukromého práva vznikat jako právnické osoby ve formě spolků. Církev vznikají podle církJ v režimu povolovacím. Církev, kterým byl přiznán výkon zvláštních práv lze považovat za veřejnoprávní korporace. Církevní právnické osoby vznikají v režimu registračním.
2. Církev mohou zakládat vlastní školy a učit na nich náboženství neomezeně, učit na jiných školách mohou pouze omezeně.
3. Duchovní vykonávající službu v ozbrojených silách či v jiných detenčních zařízeních je ve služebním poměru ke státu a současně ke své církvi. Tuto činnost může vykonávat na základě veřejnoprávních smluv uzavíraných s církvemi. Duchovní k výkonu uvedených práv mohou pověřovat pouze ty církev, jímž bylo přiznáno oprávnění k výkonu předmětného zvláštního práva podle církJ.
4. Duchovní provádějící církevní sňatek vykonává veřejnou moc. Lze ho považovat za pověřenou úřední osobu.
5. Církev, kterým byl přiznán výkon zvláštních práv, lze považovat za veřejnoprávní korporace.

6. Protože pro vznik církve ve formě spolku je vyžadováno splnění méně náročných podmínek, než pro vznik církve podle církZ, církZ přiznává „registrovaným“ církvím více práv.

Okruhy výzkumných otázek a nastavené hypotézy sledují základní rozdělení dizertační práce do šesti ucelených kapitol. Níže seznamuji se stručným obsahem jednotlivých částí práce.

4. Stručný obsah práce, použité metody

První část práce je stěžejní pro další pojednání o církvích, jelikož se zabývá charakteristikou samotné jejich povahy a právního vzniku. Totiž až od právní reflexe existence církví se odvíjejí dále analyzovaná práva církví. Proto je na počátku práce nezbytné seznámit čtenáře s procesy vzniku jak církví, tak jejich právnických osob, s rolí Ministerstva kultury v této otázce, s případnými problematickými aspekty jiných možností pro církve, jak právně existovat (zejména ve formě spolku) a nakonec s různě pojímanou otázkou o povaze církví jako veřejnoprávních korporací, či s ideou církevní samosprávy. To vše však lze učinit až potom, co budou podrobně charakterizovány některé, pro práci zásadní, formy činnosti veřejné správy tak, aby mohla být provedena následná analýza povahy vzniku církví ve formě uznané církve dle církZ a aby mohl být tento vznik srovnán se vznikem církve ve formě spolku.

První kapitola tak vymezuje obecnou charakteristiku náboženské svobody také s ohledem na vztah státu a církví a předkládá východiska pro další analýzu provedenou v práci. Ve druhé kapitole je učiněn výše uvedený podrobný popis či charakteristika jednotlivých forem činnosti, potřebných pro další analýzu. Jedná se zejména o charakteristiku správního aktu, v té souvislosti zejména povolení, schválení a souhlasu, nakonec také koncese, osvědčení a dalších aktů přiřaditelných zejména k aktům vydávaným podle části 4. správního řádu. Třetí kapitola je jednou ze tří kapitol pojednávajících o možných formách existence církve. Ve třetí kapitole se setkáme s vymezením církve jako společenstvím osob, a to zásadně ve smyslu soukromého práva, konkrétněji půjde o společenství osob spolupracujících na základě smlouvy o sdružení. Kapitola krátce pojednává o specifikách této formy existence církve s tím, že se nejedná o právnickou osobu. Ve čtvrté kapitole je charakterizována existence církve ve formě spolku. Je zde velmi podrobně

pojednáno o problémech, které skýtal sdružovací zákon a o následném řešení některých z těchto problémů přijetím a účinností NOZ. Kapitola Církev jako občanské sdružení bude následně východiskem pro komparaci existence církve v této formě a ve formách podle církJ. Pozornost je zde věnována autonomii spolků, procesu jejich vzniku a zániku jako právnické osoby a možnosti vytvářet vlastní právnické osoby. Ze stejných hledisek je následně, v páté kapitole, zkoumána církev vzniknuvší podle církJ. Zde je však podrobněji pojednáno o některých zvláštních právech církví, jelikož církJ tato práva prezentuje skutečně jako práva náležející „zvláštním způsobem“ církvím. Jak však bude ukázáno dále v práci, uvedená práva mohou vykonávat téměř ve stejné míře také spolky, a to bez toho, aby musely splnit náročné podmínky podle církJ. Šestá kapitola je zásadní částí práce, která přímo směřuje k výsledku a odpovědi na mnohé z položených výzkumných otázek, a to na základě částečných poznatků použitých z kapitol předcházejících. V ní je totiž provedena komparace existence církve ve formě spolku a církve ve formách dle církJ.

Většina kapitol obsahuje dílčí závěry, které jsou důležité jednak pro formulaci východisek pro analýzu provedenou v dalších částech práce, jednak zčásti samotné odpovídají na některé zde stanovené výzkumné otázky.

Jak z výše uvedeného vyplývá, východiskovou metodou pro práci byla metoda komparace. K naplnění cíle práce bylo totiž zejména nutné srovnat existenci církve ve formě spolku a ve formě dle církJ tak, aby mohlo být odpovězeno na základní otázku, a to zda má regulace podle církJ, zejména regulace vzniku církví, význam pro další fungování církví ve společnosti, jednak zda je tato regulace ústavně konformní. K dílčím závěrům, použitým pro výslednou komparaci, pak bylo dospěno za pomoci analýzy a syntézy a určité míry zobecnění. Bylo totiž nutné z definic některých forem činnosti určit pojmové znaky jednotlivých forem a následně tyto formy charakterizovat za pomoci vydedukovaných pojmových znaků. Stejně metody bylo použito při vytvoření charakteristiky veřejnoprávní korporace. Zde byly taktéž využity definice a pojmové znaky od různých autorů, přičemž výsledkem byla snaha o jednotné vytyčení základních pojmových znaků právnické osoby veřejného práva. Tato metoda byla využita také při charakteristice smluv uzavíraných mezi ERC a ČBK a různými orgány veřejné správy, kdy byly nalézány pojmové znaky veřejnoprávní smlouvy. Následně ve všech případech byly pojmové znaky aplikovány na konkrétní případy a bylo konstatováno naplnění či nenaplnění těchto znaků.

Tak byla analyzována forma činnosti týkající se vzniku církví jako občanských sdružení a následně spolků a právnických osob jimi zřizovaných. Obdobné bylo provedeno při formě činnosti, jíž vzniká církev dle církJ a jíž jsou jí přiznána zvláštní oprávnění podle církJ, a také při formě činnosti, jíž vznikají právnické osoby vytváření církvemi podle církJ. Analýzou uvedených forem činnosti byly dedukovány jednotlivé klíčové znaky uvedených forem činnosti. Ty byly následně srovnávány s pojmovými znaky jednotlivých forem činnosti veřejné správy a následně byl učiněn závěr o povaze analyzované formy činnosti, jako buď o povolení, registraci nebo evidenci.

Následně, při charakteristice církve uznané podle církJ, byly využity indukované znaky veřejnoprávní korporace a právní úprava církví byla s těmito pojmovými znaky srovnávána. Problémem, který v průběhu práce vyvstal, byla otázka, které ze znaků jsou nezbytné k naplnění definice pojmu osoba veřejného práva. K jednotlivým znakům osoby veřejného práva pak bylo provedeno podrobné zkoumání zejména povahy činnosti církví a také jejich charakteristiky jako autonomních společenství.

V práci jsem zásadně odmítla používat zjednodušení výsledků konstatací o povaze problému dovětkem „sui generis“. Výslednému pojmu proto přiřazovala charakteristiku podle převahy jednotlivých znaků. Moje snaha totiž směřovala k vytvoření jednotlivých kategorií a k pojmenování těchto kategorií. Vyčleněním některého pojmu mimo kategorii bych totiž připustila, že mnou nastavené kategorie (mnohdy takto formulované samotnou právní vědou) jsou nastavené chybně. Mám za to, že kategorie sui generis není dále zpracovatelná pro nemožnost jejího zařazení (např. do veřejného či soukromého práva). Byla-li některá problematika postavena mimo definované kategorie, stalo se tak pouze „vnitřně“, tzn. bez vnějších následků pro zařazení pojmu. V takové situaci se ocitly smlouvy uzavírané s ERC a ČBK. Na prvním místě bylo nutné konstatovat jejich soukromoprávní či veřejnoprávní povahu. Tyto smlouvy tak pro převahu veřejnoprávních prvků byly zařazeny ke smlouvám veřejnoprávním. Vnitřně pak již tyto smlouvy nevyhovovaly charakteristice žádného z typů smluv podle správního řádu. Byly tedy vyloučeny mimo stanovené typy a bylo o nich konstatováno, že jde o typy nevyhovující žádné z kategorií. Jejich vnější podoba, která určuje jejich právní režim jako veřejnoprávních smluv, však zůstala zachována.

K výkladu analyzovaných právních norem bylo využito všech metod výkladu právních předpisů a většiny základních modelů právní argumentace. Snažila jsem se nenechat se ukolébat výkladem jazykovým, ale často se snažit zejména o výklad teleologický. Připouštím

však, že výkladu jazykovému a systematickému jsem přikládala velký význam. Využití těchto metod mělo za cíl upozornit na nepřesnou či matoucí strukturu předpisů a nejasnost jejich právního jazyka.

5. Závěry práce

5.1 První skupina hypotéz

V práci byla provedena základní charakteristika evidence, registrace, povolení a souhlasu: evidence je jiným úkonem dle části 4. správního řádu, který pouze zaznamenává již vzniklou právní skutečnost. Tento úkon nemá normativní povahu, jeho provedením se nezasahuje do právní sféry adresáta úkonu, jeho provedení nemá důsledky pro vznik právní skutečnosti. Tato skutečnost je evidována až následně po svém vzniku ze zákona. Při provádění evidenčního úkonu má stát pouze minimální, či žádnou ingerenci do povahy evidované činnosti. Evidence není primárně nástrojem, kterým by stát apriori reguloval určitou činnost tím, že by posuzoval její vhodnost, zákonnost či její jiné parametry. Proto je evidence skutečně „neadministrativnější“ činností, jedná se pouze o úkon zanesení informace o určité již vzniklé právní skutečnosti do určitého seznamu. Případný rozpor evidované činnosti se zákonem je stát oprávněn regulovat, ve smyslu sankcionovat individuální osobu, až po provedení evidenčního úkonu, a to zejména nástroji správního či trestního práva.¹¹

Registrace se provádí po splnění zákonem stanovených podmínek a znamená pro subjekt možnost vykonávat určitou činnost, právní skutečnost tedy nastává po provedení registrace¹², avšak správní orgán zde neuplatňuje žádné správní uvážení, pouze kontroluje splnění zákonem daných podmínek, po splnění podmínek je tedy právní nárok na registraci. Lze konstatovat, že registrace je jednou z hmotněprávních podmínek pro výkon registrované činnosti. Dovolnost výkonu registrované činnosti již vyplývá ze samotného splnění zákonem daných podmínek pro tuto činnost, ne ze samotného aktu registrace. Právní skutečnost zde vzniká ze zákona. Registrace je také jiným úkonem dle části 4. správního řádu, nicméně o neprovedení registrace se zpravidla vydává rozhodnutí. Tímto rozhodnutím je však *pouze*

¹¹ Srov. např. POUPEROVÁ, Olga. *Regulace médií*. Praha: Leges, 2012. s. 120.

¹² Lze tak souhlasit s J. Stašou, který výše uvádí, že právní skutečnost nastává již splněním zákonných podmínek, tedy ex lege a jako taková je pak pouze registrována. Registraci Staša považuje za hmotněprávní předpoklad pro vznik právní skutečnosti.

deklarováno, že nebyly splněny zákonné podmínky, tedy že oprávnění k činnosti ze zákona nevzniklo.

Činnosti, které jsou evidované či registrované, správní orgán nemůže předem zakázat. V tom spočívá rozdíl mezi tzv. ohlašovacím a povolovacím režimem. Povolovací režim předpokládá úřední *povolení* určité činnosti, při jehož vydávání může správní orgán zkoumat splnění podmínek zákona, či další podmínky stanovovat. V režimu ohlašování zahájení určité činnosti však správní orgán nemá oprávnění činnost *zakázat dopředu*, ale až následně může činnost vyhodnotit jako nezákonnou a takto ji sankcionovat, či uplatnit jiné zákonem předvídané nástroje k zamezení takové činnosti.

Z povahy evidence a registrace jako primárně administrativních úkonů vyplývá i častá fikce provedení evidence či registrace, pokud je správní orgán v určité lhůtě nečinný a evidenci či registraci neprovede, aniž by vydal odmítavé rozhodnutí. V některých případech, kdy zákonem není formulována fikce pozitivního úkonu, dochází k nezákonné nečinnosti, kdy se lze proti této nečinnosti soudně bránit, ne však žalobou proti nečinnosti, ale žalobou na ochranu proti nezákonnému zásahu.¹³

Zde je však nutno učinit rozdíl mezi fikcí rozhodnutí a fikcí nastoupení jiných právních následků po marném uplynutí zákonem stanovené lhůty pro učinění úkonu.¹⁴ Fikcí obecně lze chápat situaci, kdy je „zákonem vytvořená a stanovená právní konstrukce, která za splnění zákonem stanovených předpokladů finguje určitou právní skutečnost, jež ve skutečnosti neexistuje, ale která vyvolává právní následky tak, jakoby fingovaná skutečnost skutečně nastala.“¹⁵ V případě fikce rozhodnutí bude touto fingovanou skutečností rozhodnutí, v případě registrace bude touto fingovanou skutečností registrace. I v povolovacím režimu může dojít k fikci pozitivního rozhodnutí, naproti tomu v ohlašovacím režimu dochází k fikci jiných právních následků. V případě ohlašovacího režimu totiž dochází k tomu, že správní orgán ohlašovanou skutečnost pouze bere na vědomí v případě, kdy se k ní nehodlá vyjadřovat ve smyslu stanovit podmínky pro její uskutečnění, či vyjádřit k ní svoje připomínky.¹⁶

¹³ Jak však uvádí také NSS ve svém rozhodnutí ze dne 16. 11. 2010, sp. zn. 7 Aps 3/2008 – 106: „Nezřídka bude takové rozlišení mezi rozhodnutími (...), zásahy (...) a osvědčeními (...) obtížné a nejednoznačné. Úkolem správního soudnictví je však poskytnout co nejširší ochranu porušeným veřejným právům, proto tato nejednoznačnost nesmí bránit soudnímu přezkumu těchto aktů.“

¹⁴ FRUMAROVÁ, Kateřina. *Ochrana před nečinností veřejné správy*. Praha: Leges, 2012. s. 119.

¹⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 153.

¹⁶ Shodně FRUMAROVÁ, Kateřina. *Ochrana...*, s. 106 – 107.

Povolení je udělováno formou rozhodnutí, kdy činnost, která je povolována, se stane dovolenou až okamžikem povolení, tedy právní mocí rozhodnutí o povolení. Tedy až od okamžiku povolení činnosti vzniká oprávnění tuto činnost vykonávat. Možnost vykonávat povolovanou činnost tedy vzniká ex actu. Na vydání povolení je po splnění zákonem stanovených podmínek právní nárok, na rozdíl od koncese¹⁷, na jejíž udělení právní nárok není.¹⁸ Povolením i koncesí mohou být pro žadatele stanoveny podmínky výkonu povolované činnosti,¹⁹ na rozdíl od schvalovacích aktů, které takové podmínky stanovit nemohou.²⁰ Navíc souhlas, jako schvalovací akt, je nutné udělit před započítáním dovolované činnosti. Někdy bývá považován za synonymum povolení.²¹ I na vydání schvalovacího aktu je právní nárok. Povolení, koncese i schvalovací akty jsou vydávány ve formě správního aktu, lze se proto proti nim bránit jak ve správním řízení, tak ve správním soudnictví.

Rozdíl mezi registrací a povolením se tak jeví pouze ve formě aktu – registrace je jiným aktem dle části 4. správního řádu²², povolení je vydáváno ve formě správního aktu. Na obě formy má adresát po splnění podmínek právní nárok, druhým rozdílem však může být, že v povolení může správní orgán určit adresátu podmínky pro výkon činnosti, v případě registrace však toto není možné. Povolení je ze své podstaty konstitutivním aktem, na jehož základě vzniká adresátu nové právo. Povolení ověřuje splnění zákonných podmínek a samotné může stanovit podmínky další. Registrace však sama o sobě konstitutivní není, jeví se pouze jako hmotněprávní podmínka vzniku oprávnění k činnosti jako ostatní zákonné podmínky s tím rozdílem, že registrující orgán ověřuje splnění podmínek zákonných. Samotné oprávnění však u povolované činnosti vzniká ex actu, u registrace ex lege. Navíc, na

¹⁷ J. Staša navíc rozeznává *autorizaci*, což je propůjčení výkonu veřejné správy či jiného kvalifikovaného veřejnoprávního postavení, která ale není rozhodováním o veřejném subjektivním právu adresáta. Propůjčující orgán může subjektu stanovit podmínky výkonu pravomoci a působnosti, avšak k udělení autorizace může dojít pouze na základě výslovného zákonného zmocnění. STAŠA, J. Správní akty. In HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo...*, s. 234.

¹⁸ Tento rozdíl však není zcela jednoznačný. Někteří autoři hovoří o „nepřesné hranici“ mezi koncesí a povolením: Hoetzel uvádí následující: „Lišivá se policejní povolení od skutečné koncese (...) Rozdíl ten se různě pojímá. Policejní povolení (dovolení) neposkytuje prý příjemci nic nového, nýbrž pouze odstraňuje překážky, které vadí tomu, že občan nemůže projevovat svou přirozenou volnost, svobodu. (...) Naproti tomu skutečná koncese (propůjčení) autorisuje občana k něčemu, co neplyne z přirozené svobody občanské. (...) Celá distinkce trpí nepřesností hranice mezi tím, co plyne z přirození volnosti lidské a c nikoli (...) HOETZEL, Jiří. Tamtéž. s. 38 – 39. Někteří autoři oba akty zaměňují. Srov. POUPEROVÁ, Olga. Tamtéž, s. 124 – 127.

¹⁹ Hácha však uvádí, že u povolení mohou být stanoveny pouze ty podmínky, se kterými počítá zákon, u koncese však může jít o podmínky různého druhu. HÁCHA, Emil. Tamtéž. s. 270 – 273.

²⁰ Srov. HOETZEL, Jiří. Tamtéž. s. 39.

²¹ Např. HÁCHA, Emil. Tamtéž. s. 273.

²² Těmito akty se adresátům nezakládají, nemění ani neruší určitá práva, ani se závazně nedeklaruje, že tyto osoby určitá práva mají nebo nemají. Tím se odlišují od správních aktů.

rozdíl od registrace, rozhodnutím o neudělení povolení, koncese či schválení nebo souhlasu je *zamítána podaná žádost*,²³ není v něm konstatováno, že oprávnění nevzniklo ze zákona, jelikož vzniká až ex actu.

Registrace a schvalovací akt mohou také v mnohém splývat, jelikož u obou forem nelze v nich stanovit další podmínky pro výkon registrované či schvalované činnosti. Rozdíl je opět ve formě aktu – registrace je jiným úkonem, kdežto schvalovací akt je aktem správním. Zásadnější se jeví rozdíl v časovém sledu právních skutečností: registrace musí proběhnout před započítáním činnosti, kdežto schválení nastává až po započítání činnosti.

Nejbližší podobný registraci bude souhlas. Ani jednou z těchto forem není možné stanovit podmínky pro výkon činnosti a souhlas, stejně jako registrace, je „podmínkou vzniku oprávnění“²⁴. Opět je rozdílem to, že registrace je úkonem dle části 4. SŘ, tedy určitým méně závazným avšak stále jednostranným úkonem v konkrétní věci vůči konkrétním adresátům, který také méně zasahuje do práv než souhlas jako správní akt, který je jednostranný, vrchnostenský, závazný a vynutitelný a kterým vzniká adresátu oprávnění k určité činnosti. Jako zásadní rozdíl se však jeví podklad vzniku oprávnění činnosti, který je u souhlasu a registrace jiný: u souhlasu vzniká ex actu, u registrace ex lege. V praxi však bude jistě činit potíže odlišení souhlasu od registrace.²⁵

Pokud lze výše uvedené shrnout, každá osoba má právo vyznávat náboženství společně s jinými ve společenství věřících, které sice nemá jako takové automaticky právní subjektivitu, nicméně mu přináležejí svoboda náboženství dle Listiny, má tak právo samostatně se spravovat, ustanovovat své orgány, své duchovní, vzdělávat a vykonávat náboženské úkony, bohoslužby a podobně. Kromě toho její činnost spadá pod ustanovení církJ, který jí další práva nestanoví, nicméně jí stanoví omezení, a to zejména co se týče jejího názvu (který nesmí být shodný z již existující církví) a zakázané činnosti, kterou by ohrožovala základní zájmy společnosti.

I přes opozitní názory lze učinit ústavně konformní výklad, že pro výkon náboženského vyznání společně s jinými lze využít právní formy občanského sdružení (spolku), neplní-li vůle skupiny obyvatel podmínky pro vznik církve dle církevního zákona. Opačný výklad by znamenal přílišný formalismus s ohledem na působnost zákona o sdružování a upíral by

²³ VEDRAL, Josef. *Správní řád...*, s. 1222.

²⁴ STAŠA, Josef. *Správní akty*. In HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo...*, s. 202.

²⁵ Shodně viz STAŠA, Josef. *Jiné úkony*. In HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo...*, s. 272.

určitým skupinám právo svobodně se sdružovat. Je logickým důsledkem učiněného ústavně konformního výkladu, že církev registrovaná dle zákona o sdružování jako sdružení či jako spolek podle NOZ bude disponovat pouze základními oprávněními, které jí přiznává jednak Listina v čl. 15, 16 a v čl. 20 v rámci sdružovacího práva a také zákon o sdružování či NOZ. Církev jako spolek je tak druhou formou možného vyznávání náboženství společně s jinými, jak to předpokládá Listina v čl. 16.

Stanovenou hypotézu, že občanská sdružení nevznikala v režimu povolovacím, se mi podařilo potvrdit, když registrace prováděná Ministerstvem vnitra byla prováděna zápisem do evidence vedené ministerstvem, a to bez vydávání rozhodnutí o tomto úkonu. Jedná se proto o jiný úkon ministerstva podle části 4. správního řádu. Nečinnost Ministerstva vnitra pak byla řešena fikcí zápisu, tedy vzniku sdružení 41. dnem od podání návrhu na registraci. Minulá právní úprava, podle níž některé církve vznikly ve formě občanského sdružení, je tak souladná se svobodou sdružování tak, jak je zakotvená v Listině, kdy orgány veřejné moci nesmí nepřiměřeně zasahovat do výkonu práva sdružovacího.

Nová platná a účinná či teprve připravovaná právní úprava je představovaná novým občanským zákoníkem a zákonem o veřejných rejstřících, či zákonem o statusu veřejné prospěšnosti, kdy oprávnění ve vztahu ke vzniku spolku přechází z orgánů veřejné správy na soudy. Je tak vyzdvížen charakter spolků, jako soukromoprávních právnických osob. Vznik církví však nadále zůstává v působnosti veřejné správy. Cílem, který se však v diskusích o podobě nové právní úpravy spolčovacího práva nepodařilo naplnit, bylo zachování navrhovaného evidenčního principu při vzniku spolků, což považuji za nešťastné.

5.2 Druhá skupina hypotéz

Podstatný rozdíl v právní úpravě procesu vzniku církve jako právnické osoby v zákoně 308 a círKZ není skoro žádný. Jedinou změnu, kterou provedl církevní zákon, byla změna ve formě rozhodnutí ministerstva o nesplnění podmínek pro vznik, blíže podmínek činnosti navrhované církve, kdy v zákoně 308 o nesplnění podmínek ministerstvo rozhodovalo odmítacím rozhodnutím, dnes ministerstvo rozhoduje zamítacím rozhodnutím. Zamítnutí návrhu tak zcela koresponduje s povolovacím režimem, ve kterém církve jako právnické osoby vznikají a nesnaží se takovýto režim zakrýt nemeritorním odmítáním návrhu. Procesní důsledky však ona změna jistě nezakryje: mohla-li církev, jejíž návrh byl odmítnut, za

účinnosti zákona 308 podat stejný návrh znovu, církvZ konstruuje zamítnutím návrhu překážku věci rozhodnuté a opětovně stejný návrh tak není možné podat.

Navzdory tomu, jakou terminologii používá církevní zákon, nelze mluvit o registraci církví na dvou úrovních, dokonce nelze mluvit o registraci církví podle církvZ vůbec. Pro vznik církve totiž církvZ stanovuje, že takto církev jako právnická osoba vznikne rozhodnutím ministerstva o registraci, což však nelze ztotožňovat s registračním procesem tak, jak jej chápe teorie a jak by měl být vnímán v celém právním řádu pro právní jistotu osob o významu jednotlivých právních pojmů a pro naplnění zásady jednotnosti právního řádu. O vzniku církve jako právnické osoby je totiž vedeno správní řízení, které je zakončováno rozhodnutím ministerstva o tom, zda daná církev splnila podmínky pro zápis do rejstříku. Takový zápis má však pouze evidenční účinky a církev tak vzniká *ex actu* a ne *ex lege*, jako je tomu u registračního procesu.

Stejný proces se týká přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv, kde ministerstvo fakticky povoluje církvi, aby vykonávala určité činnosti. V tomto případě se již zákon nesnaží zakrýt vlastní povahu onoho přiznání, i když se při vyjmenování údajů, které jsou zapisovány o církvi do rejstříku, vyjadřuje o datu registrace v případě přiznání zvláštních práv.

Obě řízení jsou zahajována na návrh, v obou řízeních se postupuje subsidiárně podle správního řádu, výsledkem obou řízení je vydání správního aktu a na obě rozhodnutí učiněná v těchto řízeních je možné použít ustanovení správního řádu o prostředcích obrany proti nim. Obě řízení jsou zahájena již podáním samotného návrhu bez toho, aby byla vyžadována jeho bezchybnost. V případě neodstraněných nedostatků návrhu bude zahájené řízení zastaveno.

Církvi může být odebráno oprávnění k výkonu zvláštních práv, a to z dosti široce formulovaných důvodů. Mezi tyto důvody patří také závažné nebo opakované porušování povinností spojených s výkonem těchto práv. Odebráním těchto oprávnění však církev nezaniká. Církev ukončuje svou existenci až jejím zrušením ve správním řízení, o němž se vydává správní akt, a to také z důvodu porušení svých povinností. Povšimněme si, že ke zrušení registrace církve již dle církevního zákona nemusí vést *závažné či opakované* porušování povinností, ale při striktně jazykovém výkladu pouze jednorázové porušení méně závažného charakteru. Důvody pro ukončení existence církve jako právnické osoby jsou tak mnohem vágnější, než důvody pro toliké odebrání oprávnění k výkonu zvláštních práv bez dopadu na právní existenci samotné církve. Takovou úpravu nepokládám za vhodnou, proto

bude nutné výkladem dovozovat nutnost závažného a opakovaného porušování povinností, které souvisejí s existencí církve k tomu, aby byly splněny podmínky ke zrušení registrace církve.

Co do povahy ukončení existence církve, jak je shora vidno, zákonodárce se sice držel dvoufázového zániku, avšak zrušení v dikci církevního zákona nemá povahu soukromoprávního aktu, ale jedná se o výsledek správního řízení, tedy akt veřejné moci. Zánik pak je spojený s takovým rozhodnutím o zrušení registrace církve, kdy však v případě zániku nelze dle mého hovořit o jakémkoliv konstitutivním aktu, ale pouze o stroze administrativním úkonu vyřazení z evidence (rejstříku). Jak pak lze z uvedeného dovozovat, ve své podstatě se nejedná o zrušení registrace církve, jelikož k vymazání (tedy odstranění údaje v rejstříku) dochází až při zániku církve, ale jedná se o zrušení samotné církve.

Zákon 308 stanovoval odvozenou právní subjektivitu organizací vytvářených církvemi a pouze je evidoval v neveřejném rejstříku. Jednalo se o skutečný proces evidence, avšak s tím specifikem, že vedená evidence nebyla veřejná. Nově přijatý církevní zákon však tuto praxi změnil, a to restrikcí vytváření právnických osob církvemi z procesu evidence na proces registrace. Po intervenci Ústavního soudu jeho nálezem 6/02 sice zákonodárce provedl novelu círKZ, avšak bez jakékoliv změny povahy vzniku církevní právnické osoby (pokud nepočítáme změnu terminologie na evidovanou právnickou osobu). Registrace takové osoby zůstala zachována. Rozdíl však nastal v jediné okolnosti, a to ve změně negativního rozhodnutí o návrhu. V původním znění církevního zákona totiž ministerstvo návrh odmítalo, což korespondovalo s registračním principem vzniku církevní právnické osoby, po novele církevního zákona však ministerstvo návrh zamítá, čímž kromě jiného vytváří překážku věci rozhodnuté a takováto procesní forma se pak vymyká registračnímu principu, na kterém i po novele církevní právnické osoby vznikají. Na rozdíl od zákona 308 jsou však již údaje o církevních právnických osobách vedeny ve veřejném rejstříku, který zajišťuje materiální publicitou a presumpci správnosti tam uvedených údajů.

I v případě ukončení existence církevní právnické osoby zákonodárce rozlišuje mezi zrušením a zánikem, avšak terminologie círKZ je i na tomto místě kreativní, když církevní zákon nerozlišuje pouze zrušení a zánik evidované právnické osoby, ale také zrušení a zánik samotné evidence této osoby. O zrušení evidence církevní právnické osoby se vede správní řízení, které je zakončováno v některých případech správním aktem, na jehož základě je pak

proveden úkon vyřazení z evidence, tedy výmaz z rejstříku. Výmazem církevní právnická osoba zaniká.

Možnost vytvářet církevní právnické osoby mají všechny církve již od svého vzniku, tato možnost není vázána na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv. Církve pak mohou tyto právnické osoby využít mimo jiné také k výkonu činnosti školy. Mají pak dvě možnosti, buď k výkonu činnosti školy využijí svou vlastní církevní právnickou osobu, nebo založí právnickou osobu ve formě školské právnické osoby. Oběma formám právnických osob je pak možné povolit výkon činnosti školy zápisem takové školy do rejstříku škol. Církve ve většině případů novou právní úpravu spojenou s vytvořením pojmu školská právnická osoba uvítaly, jelikož existence škol založených jako církevní právnické osoby byla některými orgány veřejné moci zpochybňována. Nicméně, jaké jsou základní rozdíly mezi vytvořením církevní právnické osoby a školské právnické osoby, které mají vykonávat činnost školy?

Církevní právnické osoby vznikají v režimu registračním, kdy o vzniku církevní právnické osoby není vedeno správní řízení, Ministerstvo vnitra pouze posuzuje návrh předložený církví co do formálních náležitostí žádosti. Jsou-li podmínky žádosti splněny, ministerstvo církevní právnickou osobu zaregistruje a tím tato osoba vzniká. Chce-li však vykonávat činnost školy, musí předložit žádost s příslušnými náležitostmi Ministerstvu školství, které následně provede na základě žádosti řízení, ve kterém buď žádost zamítne, či jí vyhová, tedy povolí této osobě vykonávat činnost školy. Časově a logisticky jednodušší je pro církev podat žádost o povolení vykonávat činnost školy současně s žádostí o zápis školské právnické osoby, která bude tuto činnost vykonávat. Bude-li činnost školy povolena, automaticky bude také zapsána školská právnická osoba. Odpadá tedy nejistota, co s právnickou osobou, která již existuje, avšak nebylo jí povoleno vykonávat činnost školy. V proceduře podle školského zákona totiž taková právnická osoba vůbec nevznikne, jelikož bude chybět podkladové rozhodnutí o povolení činnosti školy. Prakticky je pak procedura vzniku školské právnické osoby přísnější než procedura vzniku církevní právnické osoby, když církevní právnická osoba vzniká v procesu registrace a školská právnická osoba ve správním řízení zakončovaném vydáním rozhodnutí. Dle mého však vznik školské právnické osoby ve správním řízení nelze dovodit ze školského zákona jazykovým výkladem, ale teleologickým výkladem, když stát nepotřebuje ingerovat do samotného vzniku školské právnické osoby takovým způsobem, že by bylo nutné vydávat rozhodnutí, ani ochrana účastníků si to nevyžaduje, když primárním a jediným kritériem pro přiznání právní subjektivity je povolení činnosti školy. Povolení činnosti školy je

však činěno také rozhodnutím, proti němuž je možné využít všech dostupných prostředků nápravy. Správní řízení pak dle mého zbytečně zatěžuje také zapisující orgán, který by mohl školskou právnickou osobu jednoduše registrovat na základě splnění podmínky povolení činnosti a předložení žádosti se všemi náležitostmi.

Zrekapitulujme tedy první skupinu hypotéz stanovených v úvodu práce:

Církev mohou existovat bez ohledu na jejich rozpoznání právem. Církev mohou podle norem soukromého práva vznikat jako právnické osoby ve formě spolků. Církev vznikají podle církZ v režimu povolovacím. Církevní právnické osoby vznikají v režimu registračním.

Jak z výše uvedeného podrobného pojednání vyplývá, **všechny z uvedených hypotéz byly potvrzeny.**

5.3 Třetí skupina hypotéz

Právo vyučovat svou víru jako projev náboženské svobody plyne každému člověku již z Listiny, resp. je jí garantováno. Při projevu náboženské svobody společně s jinými, tedy v církvi má toto právo také samotná církev. Samotný projev víry vyučováním tak není svázán s právní subjektivitou církve. Rozšířením tohoto práva je základní právo registrované církve vyučovat svoji víru ve vlastních školách a na fakultách vysokých škol. K výkonu tohoto práva tedy není přiznání zvláštního oprávnění nutné, může jej realizovat každá registrovaná církev. Realizovat jej pak bude jako neveřejný zřizovatel. Bude-li však chtít církev požívat některé výhody financování církevních škol, pak ke zřízení církevní školy bude potřebovat přiznání oprávnění k výkonu tohoto zvláštního práva. Církevní školu pak bude zřizovat také jako neveřejný zřizovatel.

K výkonu činnosti školy však bude vždy církev potřebovat zápis této školy, stejně tak jako školské právnické osoby do školského rejstříku. V případě zápisu školy do rejstříku se jedná o povolovací režim, kdy se o zápise vede správní řízení, jehož výsledkem je správní rozhodnutí. Jedinou výjimku z tohoto režimu tvoří školy zřizované MS, MO a MV, které vznikají v režimu registračním. I když mám za to, že o zápise školské právnické osoby do rejstříku není nutné vést řízení, praxe i část teorie má za to, že se o tomto zápise správní řízení vede.

Stejně tak je pro církev nutné získat oprávnění k výkonu zvláštního oprávnění v případě, že chce svoje náboženství vyučovat na školách veřejných zřizovatelů. Toto oprávnění jim však nezaručuje, že na konkrétní škole bude moci toto právo také realizovat. Školský zákon totiž spojuje povinnost pro školu umožnit výuku náboženství na škole veřejného zřizovatele

pouze tehdy, když se k ní přihlásí minimálně 7 žáků. Na škole neveřejného zřizovatele dokonce církvi nemusí být umožněno vyučovat náboženství vůbec. Toto jí totiž negarantuje žádný právní předpis. Chce-li neveřejný zřizovatel církvi možnost výuky svého náboženství umožnit, meze tomu předpisy nekladou.

Právní úprava možnosti církví zapojit se do vzdělávání není příliš přehledná a v praxi může vyvolávat nejasnosti ohledně možností a povinností církví. Jak však z ní jednoznačně vyplývá, každá církev může zřizovat svoje vlastní vzdělávací instituce, které však nebudou školou dle školského zákona. Navíc každá církev jako právnická osoba má možnost zřídit vlastní školu, a to již podle školského zákona, kde může vyučovat svoje náboženství bez dalšího nutného povolení státem. Takové církvi však nenáleží finanční výhody, které má tzv. církevní škola církve, již bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy.

Druhá skupina hypotéz, týkajících se církví a vzdělávání, obsahuje tyto:

Církev mohou zakládat vlastní školy a učit na nich náboženství neomezeně, učit na jiných školách mohou pouze omezeně.

I tato skupina hypotéz byla textem práce **potvrzena**, když církve sice svoje školy zakládat mohou, ale pro jejich právní existenci podle školského zákona potřebují jejich registraci (sic!) ve školském rejstříku. Tato registrace je ovšem ve své podstatě povolovacím procesem. Církev pak mohou na takových školách vyučovat náboženství neomezeně, není-li to v rozporu se zásadami vzdělávání. Na školách veřejných zřizovatelů je jim pak možnost výuky za určitých podmínek garantována, na ostatních školách však taková garance neexistuje.

5.4 Čtvrtá skupina hypotéz

Působení církví ve vězeňství je svázáno s jejich registrací a následným přiznáním takového zvláštního práva. Konkretizaci samotné činnosti církví ve věznicích pak upravuje Dohoda o duchovní službě uzavřena mezi na jedné straně Vězeňskou službou (jejím Generálním ředitelem), na druhé straně ČBK a ERC. I když se na straně ČBK a ERC jedná o osoby soukromého práva, tato Dohoda má povahu veřejnoprávní smlouvy, jelikož zajišťuje a konkretizuje výkon veřejné služby ve věznicích. Tuto veřejnoprávní smlouvu však nelze podřadit pod typizované smlouvy podle správního řádu, nicméně týkají se jí všechna ostatní ustanovení správního řádu o veřejnoprávních smlouvách.

Veřejnou službu ve věznicích pak vykonávají tzv. vězeňští kaplani, kteří jsou vždy členy určité církve. Nadto pak mohou být členy občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče, nebo státními zaměstnanci zařazenými do Vězeňské služby. Jejich vztah k vysílající církvi a současně ke státnímu zaměstnavateli pak může být komplikovaný různými zájmy obou subjektů v konkrétní situaci.

Ve vězeňství však působí i některé subjekty ve formě občanských sdružení (spolků), mezi nimiž jsou i takové, kterým se nepodařilo vyhovět podmínkám pro registraci ve formě církve. Tyto subjekty jsou pak v konečném důsledku zvýhodněny při výkonu činnosti ve vězeňství jednak jednoduššími podmínkami pro získání samotné právní subjektivity a následně možnosti vykonávat činnost ve věznicích. Na rozdíl od církví totiž nemusí splnit pro přiznání právní subjektivity početní cenzus 300 osob hlásících se k církvi, jednak další početní cenzus pro přiznání zvláštního oprávnění k výkonu činnosti ve věznicích, který představuje tolik osob hlásících se k církvi, kolik činí 1‰ obyvatel ČR podle posledního sčítání lidu. Je tak namístě otázka, zda má vůbec pro církev smysl, aby se snažily pro výkon činnosti ve věznicích o svou tzv. registraci a následné přiznání zvláštních práv Ministerstvem kultury, když stejnou činnost mohou vykonávat také jako občanská sdružení (spolky).

Úkony spojené s přijímáním a odvoláváním svých duchovních patří do vnitřní, autonomní sféry církve, i když takto vzniklé vztahy mohou být připodobitelné k pracovněprávnímu vztahu.²⁶ Soudy však mají pravomoc rozhodovat o záležitostech týkajících se těchto vztahů pouze v případě, kdy se jedná o majetkoprávní spory, kde se do popředí dostává soukromoprávní charakter těchto vztahů a v rámci takového řízení je možné, aby si soud sám posoudil otázku o platnosti rozvázání takového vztahu. Ve správním řízení, pokud však již bylo rozhodnuto, a to i vnitřním orgánem církve, ve sporu o platnost rozvázání služebního poměru, je správní orgán tímto rozhodnutím vázán a sám si úsudek o věci již netvoří.

Jak z výše uvedeného vyplývá, podmínky pro přijetí do církevních funkcí, tedy i do funkce duchovního, je zcela v gesci samotné církve a stát tyto podmínky aprobejuje pouze v řízení o registraci církve. Dále se již na ustavování duchovních nijak nepodílí a bylo by to zásahem do autonomie církví.²⁷

²⁶ Ústavní soud však neurčil jasně povahu vztahu duchovního k církvi.

²⁷ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva...*, s. 991.

Situace v ozbrojených silách je velmi podobná, jako je tomu ve vězeňství. Mezi ERC a ČBK na jedné straně a Ministerstvem obrany na straně druhé byla uzavřena dohoda, s povahou veřejnoprávní smlouvy. Následně byl vydán ministrem obrany rozkaz zřizující v rezortu Ministerstva obrany vojenskou službu. Jelikož právní předpisy s takovou službou vůbec nepočítají, bylo nutné ji nejen zřídit, ale také určit práva a povinnosti jejích členů, tedy vojenských duchovních a jejich postavení. Duchovní služba byla tedy zřízena rozkazem, avšak práva a povinnosti duchovních byla stanovena v uvedené dohodě. Vojenští duchovní jsou tedy ve služebním poměru ke státu a stejně tak ve služebním poměru ke své církvi, což skýtá problémy, analyzované výše, obdobné jako u vězeňských kaplanů. Vojenští duchovní jsou v důstojnických hodnostech. Jelikož vojenským duchovním nevyplývají žádná specifická oprávnění ze zákona, byla tato práva založena dohodou, jedná se tak například o odmítnutí nošení zbraně, k čemuž nesmí být donucováni. Dohoda navíc otevírá účast na duchovní službě také dalším církvím, a to dokonce pouze registrovaným, vykládali-li bychom takto pojem „státem uznané“, se kterým operuje dohoda. Nutno upozornit, že dohoda tak otevírá možnosti k účasti na vojenské službě i nad rámec církJ. Fakticky však k tomu dochází, stejně jako u vězeňské duchovní služby, již sjednáním dohody s ERC. V ERC se totiž sdružují i církve, kterým nebyly přiznány potřebná zvláštní oprávnění, nicméně oprávnění ze smlouvy se týkají i jich právě proto, že jsou členy ERC. Osobně tuto možnost širšího zapojení církví do veřejného prostoru vítám.

Třetí skupina hypotéz byla zaměřena právě na výkon duchovní služby v ozbrojených silách a vězeňství:

Duchovní vykonávající službu v ozbrojených silách či v jiných detenčních zařízeních je ve služebním poměru ke státu a současně ke své církvi. Tuto činnost může vykonávat na základě veřejnoprávních smluv uzavíraných s církvemi. Duchovní k výkonu uvedených práv mohou pověřovat pouze ty církve, jimž bylo přiznáno oprávnění k výkonu předmětného zvláštního práva podle církJ.

První dvě z vedených hypotéz byly prací potvrzeny. Stejně však nelze říci o hypotéze poslední. I když by to z církJ mohlo vyplývat, právě veřejnoprávní smlouvy uzavírané s církvemi uvedenou hypotézu vyvracejí. Umožňují totiž vykonávat duchovní službu ve zkoumané oblasti i takovým církvím, které nemají přiznáno zvláštní oprávnění k jejich výkonu. Jak však bylo řečeno, takovou možnost vítám a odpovídá také soukromoprávní povaze církví, o níž pojednám dále.

5.5 Pátá skupina hypotéz

Právo uzavírat sňatky lze dle mého považovat za propůjčení výkonu státní správy církvím.²⁸ Tato práva však mají pouze ty církve, které mají oprávnění k výkonu zvláštních práv. Veřejnoprávní úkoly tak vykonávají pouze tyto církve. Za veřejnoprávní úkol pak považuji vydání osvědčení o uzavření sňatku, jemuž byl duchovní, jako oddávající, přítomen. Církevní autonomie na druhé straně zůstává v otázkách podmínek pro přijetí do funkce duchovního a jeho pověření oddáváním a podmínek pro konání sňatečního obřadu, i když podmínky dané státem pro právní následky převáží.

Ve světle výše uvedených úvah je na místě otázka o vhodnosti termínu „církevní“ sňatek, když rozdíl ve sňatečním procesu je pouze v osobě oddávajícího. Totiž pod pojmem církevní sňatek je lehce představitelná situace, kdy stát uzná manželství za uzavřené, byl-li sňateční obřad proveden před orgánem církve podle jejích vlastních předpisů, bez jakéhokoliv zásahu státu. Jakýmkoliv zásahem je zde myšlena povinnost předložení jakýchkoliv náležitostí před či po obřadu orgánu veřejné moci. V současné právní úpravě se tak nejedná o respekt státu vůči obřadu církve, ale jeho poloviční kontrola.

Další skupina hypotéz se proto týkala zapojení církví do výkonu veřejné správy na úseku matrik:

Duchovní provádějící církevní sňatek vykonává veřejnou moc. Lze ho považovat za pověřenou úřední osobu.

Obě hypotézy byly textem práce potvrzeny.

5.6 Šestá skupina hypotéz

Z práce také nutno vyvodit tento závěr o povaze církví: církve jsou soukromoprávními osobami vznikajícími projevem náboženské svobody, jejichž chybou na kráse je snaha státu přese všechny deklarace jejich právní vznik ovlivňovat více, než by bylo nutné. Proto církve jako právnické osoby nevznikají registračním aktem, ale aktem povolovacím. Nicméně, vzniklý kočkopes ještě nečiní z církví veřejnoprávní korporace, které by byly zřízeny primárně k výkonu veřejných úkolů. Právě naopak, podstatou vzniku každé církve je na prvním místě zcela soukromoprávní zájem, a to je vyznávání víry. Církve pak vykonávají mnoho veřejných služeb právě z víry, která jim je imanentní. Nicméně, opět samotný výkon veřejné služby z církve nečiní veřejnoprávní korporaci ve smyslu subjektu veřejné správy. Církve jsou

²⁸ Shodně GYURI, Róbert. *Realizácia štátnej...*, s. 283.

v určitých případech pouze vykonavateli veřejné správy, a to jmenovitě v případě uzavírání manželství. Lze tedy dovodit, že církve funkčně do veřejné správy patřit mohou, nicméně organizačně nikoliv a samotné toto zařazení by ignorovalo jejich autonomii garantovanou Listinou. Není mi proto zcela zřejmé, proč zejména tzv. konfesionalisté a slovenští autoři tvrdošíjně obhajují názor, že církve jsou veřejnoprávními korporacemi sui generis, když taková charakteristika jednak ničeho o církvích nenapoví a navíc neguje samotnou podstatu církví jako samostatných a od státu oddělených entit.

Předposlední skupina hypotéz (hypotéza) směřuje k podstatě církve jako soukromoprávní, či veřejnoprávní korporaci:

Církve, kterým byl přiznán výkon zvláštních práv, lze považovat za veřejnoprávní korporace.

Jak lze z výše uvedeného dovodit, **tato hypotéza byla vyvrácena**. I když bych mohla na otázku o povaze církví elegantně odpovědět za pomoci charakteristiky „sui generis“, takové řešení nepovažuji za vhodné, nepovažuji jej snad vůbec za řešení. S ohledem na vztah církví a státu tendující v České republice k dokončení odluky není namístě stavět církve do postavení veřejnoprávních subjektů jen proto, že vykonávají některé důležité veřejné úkoly. V tom případě pak ani vznik církví neodpovídá jejich podstatě a náboženské svobodě církví, kterou mají garantovanou v Listině.

5.7 Sedmá skupina hypotéz

Sdružení nevznikaly ex actu, tedy na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci, které by bylo konstitutivní povahy, a není tomu tak ani v případě nové právní úpravy, kdy kompetence v této oblasti přešly na soudy. Podmínky pro vznik sdružení (spolku) jsou s větší či menší mírou obecnosti stanoveny zákonem, avšak registrující orgán nemůže sdružení (spolku) stanovovat podmínky další. Taktéž lze říci, že registrující orgán zkoumá pouze splnění zákonem stanovených podmínek a žádné další nezkoumá. Pak lze konstatovat, že nestojí na správní úvaze registrujícího orgánu, zda určitému sdružení (spolku) vzniknout umožní, či ne. Všechna sdružení (spolky), která splní zákonem dané podmínky, jejichž splnění registrující orgán ověří, mají právní nárok na to, aby byly uznány za sdružení, tedy právně vznikly. Lze proto jednoznačně konstatovat, že sdružení (spolky) nevznikaly, ani nebudou vznikat na základě povolovacího režimu. Ovšem, lze si představit i liberálnější formu jejich vzniku, kterou se však nakonec nepodařilo prosadit.

Na druhou stranu církvě vznikají ex actu a tímto konstitutivním aktem je rozhodnutí Ministerstva kultury. Podmínky pro vznik církvě jsou stanoveny zákonem, nicméně nutno říci, že dosti široce, pokud se týkají vzniku církví a snad až příliš široce, pokud jde o důvody pro jejich zánik (v zákonné dikci zrušení). Registrující orgán zkoumá splnění podmínek stanovených zákonem, i když tento přezkum je širší než přezkum prováděný v případě sdružení, a to také z důvodu formy řízení, kdy se v případě církví jedná o řízení správní. O tom, zda po splnění podmínek církev vznikne, či ne, však ministerstvo nemůže rozhodovat na základě své správní úvahy, i když neurčitých právních pojmů k výkladu má ministerstvo mnoho. Církvě také mají po splnění zákonem stanovených podmínek právní nárok na svůj vznik jako právnické osoby. Lze tak uzavřít, že církvě v povolovacím režimu vznikají, jelikož vznikají z rozhodnutí orgánu veřejné moci, i když toto rozhodnutí se neděje za využití správního uvážení rozhodujícího orgánu. Nicméně rozhodnutí, které je výsledkem správního řízení je způsobilé zásadně zasáhnout do práv registrované osoby.

Dle výše uvedeného proces vzniku sdružení (spolku) není v rozporu s ústavními požadavky na tento vznik, u vzniku církví však stejné konstatovat nelze. I když o věci již rozhodoval Ústavní soud a to dokonce několikrát, nemohu se s jeho názory ztotožnit a zastávám názor, že i církvím by měla být přiznána větší autonomie při jejich samotném vzniku tak, jak si to jejich povaha vyžaduje.

I když je církvím v Listině deklarována větší míra autonomie od státu než spolkům, což se projevuje také v možnosti přezkoumání rozhodnutí církví a sporů členů s církvemi v mnohem menší míře, než je tomu u spolků, tato oddělenost církví od státu se již neprojevuje tak razantně v případě výkonu práv s veřejnoprávním prvkem. Odpověď na tento rozpor je nasnadě. Tím, že stát dodnes církvě od sebe neoddělil a církvě jsou stále velmi finančně závislé od státu, stát si také osobuje právo rozhodovat o tom, zda církvě v určité oblasti do veřejného prostoru vpustí, či ne. To se v mnohých případech spolkům nestává. Spolky tak mají buď velmi obdobná oprávnění jako registrované církvě nebo někdy dokonce větší. Spolky tak mají větší možnost angažovanosti ve věcech veřejnosti, a to dokonce bez nutnosti uzavření formální smlouvy, než registrované církvě a dokonce i než církvě s přiznaným zvláštním oprávněním k výkonu duchovní služby ve věznicích. Na stejné úrovni jsou spolky a registrované církvě v případě zřizování škol jako neveřejní zřizovatelé a při výuce náboženství na školách neveřejných zřizovatelů. Větší oprávnění než spolky mají registrované církvě pouze v oblasti armády, pokud jsou členy ERC (příp. ČBK), s čímž však zákonodárce patrně

primárně nepočítal. Odlišnost v právech spolků a církví s přiznaným zvláštním oprávněním je tak zřejmá v případě církevních sňatků, zřizování církevních škol a účasti na výuce náboženství na veřejných školách.

Když se podrobně podíváme na výše uvedené, nechce-li církev zřizovat církevní školy, vyučovat náboženství na školách veřejných zřizovatelů či konat sňateční obřady s přesahem do státního práva, či si je vědoma, že pro to nemůže splnit podmínky, nemá pro ni vlastně valného významu procházet procedurou „registrace“ podle církZ a může namísto toho působit jako spolek. Případně se může ucházet o přiznání veřejné prospěšnosti. Totiž registraci církev ani nebude financována státem, stejně tak jako spolek. K financování státem by opět musela splnit požadavky přiznání tohoto zvláštního práva. Je tak zcela zásadní otázkou, zda „registrace“ církví tak, jak je v současnosti nastavena, neporušuje ústavní právo vyznávat víru společně s jinými procedurou vzniku („registrace“) církve, když k takovému faktickému povolovacímu režimu není jediného důležitějšího důvodu, když církvi tak nevznikají zásadně větší oprávnění než církvi, která funguje ve formě spolku. Na druhou stranu podmínky pro přiznání zvláštních oprávnění dle mého neodpovídají závěrům učiněným v rozhodnutí ESLP Lajda a další proti České republice²⁹.

Výše uvedené podporuje také sjednocení vzniku právnických osob zřizovaných spolky a církvemi, které od účinnosti NOZ již vznikají ve velmi obdobné proceduře, procedura zániku je však u církevních právnických osob v mnohém nesystematická a chaotická.

Poslední skupina hypotéz se tak váže ke srovnání existence církve ve formě spolku a ve formě podle církZ:

Protože pro vznik církve ve formě spolku je vyžadováno splnění méně náročných podmínek, než pro vznik církve podle církZ, církZ přiznává „registrovaným“ církvím více práv.

I tyto hypotézy byly vytvořeny na základě předpokladu, že registrace (sic!) podle církZ privileguje tuto skupinu právnických osob před osobami jinými (spolky). Dokonce ani přiznání zvláštních práv církvím, a to za splnění velmi přísných podmínek, však nezaručuje církvi, že bude mít ve všech ohledech větší oprávnění než „obyčejný“ spolek. **Uvedená hypotéza tak byla prací vyvrácena.**

²⁹ Rozhodnutí ESLP ve věci Lajda a další proti České republice, stížnost č. 20984/05.

Zdroje práce

Monografie, sborníky a komentáře

AHDAR, Rex, LEIGH, Ian. *Religious freedom in the liberal state*. Oxford: Oxford university press, 2009. 410 s.

ČERNÝ, Petr. *Zákon o sdružování občanů: komentář*. Praha: C.H.Beck, 2010. 236 s.

BERAN, Karel. *Právnícké osoby veřejného práva*. Linde: Praha, 2006. 191 s.

BLAHOŽ, Josef. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Praha: Aspi, 2005. 260 s.

BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004. 324 s.

ČEPLÍKOVÁ, Margita. *Štát, cirkvi a právo na Slovensku: história a súčasnosť*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005. 190 s.

DAVID, Ludvík. *Na hranicích práva: soudcovské eseje*. Praha: Leges, 2012. 192 s.

DAVID, Ludvík, BÍLKOVÁ, Jana, PODIVÍNOVÁ, Martina. *Soudní ochrana člena spolku, církve a politické strany: přehled judikatury*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 161 s.

DOE, Norman. *Law and religion in Europe: A comparative introduction*. Oxford: Oxford university press, 2011. 306 s.

FILIP, Jan. *Ústavní právo České republiky*. 1. Díl – Základní pojmy a instituty, Ústavní základy ČR. 4. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2003. 556 s.

FRUMAROVÁ, Kateřina. *Ochrana před nečinností veřejné správy*. Praha: Leges, 2012. 328 s.

GLENDENNING, Dymrna. *Religion, education and the law*. Dublin: Tottel, 2008. 501 s.

HOBZA, Antonín. *Autonomie náboženských svazů v moderním státě*. Praha: Nákladem vlastním, 1910. 282 s.

HOETZEL, Jiří. *Československé správní právo*. Praha: Melantrich, 1934. 454 s.

HORÁK, Záboj. *Církve a české školství*. Praha: Grada, 2011. 264 s.

HORIZINKOVÁ, Eva. *Koncesní systém v živnostenském podnikání*. Olomouc: ANAG, 2002. 134 s.

HRDINA, Antonín Ignác. *Náboženská svoboda v právu české republiky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 265 s.

HUNTER-HENIN, Myriam. (ed.) *Law, religious freedoms and education in Europe*. Burlington: Ashgate, 2011. 383 s.

- JÄGER, Petr.** Čl. 15 a 16. In WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. s. 370 – 421.
- JEMELKA, Luboš, BŘEŇ, Jan.** *Zákon o sdružování občanů, zákon o právu shromažďovacím, zákon o právu petičním s komentářem*. Praha: ASPI, 2007. 160 s.
- JONES, Steven, SHEFFIELD, Eric** (eds.) *The role of religion in 21st-century public schools*. New York: Peter Lang publishing, 2009. 227 s.
- KALVODOVÁ, Věra.** *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 240 s.
- KATZOVÁ, Pavla.** *Školský zákon: komentář*. Praha: ASPI, 2008. 772 s.
- KLÍMA, Karel.** *Teorie veřejné moci (vládnutí)*. Praha: Aspi, 2003. 311 s.
- KLÍMA Karel.** *Ústavní právo*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 824 s.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal.** *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s.
- KŘÍŽ, Jakub.** *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011. 384 s.
- MADLEŇÁKOVÁ, Lucia.** *Výhrada svědomí jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženství*. Praha: Linde, 2010. 295 s.
- MATES, Pavel.** *Správní uvážení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 120 s.
- MERKL, Adolf.** *Obecné právo správní*. Praha/Brno: Orbis, 1932. 184 s.
- MIROSHNIKOVA, Elena.** *The cooperation model in state-church relations*. Saarbrücken: Lambert academic publishing, 2011. 147 s.
- MOLEK, Pavel.** *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 573 s.
- PAVLÍČEK, Václav a kol.** *Ústavní právo a státověda, II. díl, část 2*. Praha: Linde, 2004. 241 s.
- PEZL, Tomáš.** Čl. 15 a 16. In KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. díl. 2. rozšířené vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 1081 – 1093.
- POŠVÁŘ, Jaroslav.** *Správní právo: výtah ze zvláštní části. 2. vydání*. Brno: Knihovna ČSAS Právník, 1947. 144 s.
- POUPEROVÁ, Olga.** *Regulace médií*. Praha: Leges, 2012. 272 s.
- PRŮCHA, Petr, POMAHAČ, Richard.** *Lexikon: správní právo*. Ostrava: Sagit, 2002. 683 s.
- PRŮCHA, Petr.** *Správní právo: obecná část. 7. doplněné a aktualizované vydání*. Brno: MU a nakladatelství Doplněk, 2007. 420 s.

RIVERS, Julian. *The law of organized religions: between establishment and secularism.* New York: Oxford University Press, 2010. 368 s.

ROBBERS, Gerhard (ed.) *Stát a církev v zemích EU.* Praha: Academia, 2001. 367 s.

SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo.* 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: ASPI, 2009. 464 s.

STAŠA, Josef. Část 3, kapitola IX. In HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo: obecná část.* 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 193 – 235.

STAŠA, Josef. Část 3, kapitola XII. In HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo: obecná část.* 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 265 – 277.

ŠIMÍČEK, Vojtěch. Čl. 20. In WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2012. s. 475 – 496.

ŠRÁMEK, Aleš a kol. *Tvorba právních norem ve veřejné správě.* Praha: Právnická fakulta UK, 1995. 134 s.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 1.* 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 552 s.

TELEC, Ivo. *Spolkové právo.* Praha: C.H.Beck, 1998. 254 s.

THOMAS, Robert Murray. *Religion in schools: controversies around the world.* Westport: Praeger, 2006. 234 s.

TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v České republice.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 156 s.

VEDRAL, Josef. *Správní řád: komentář.* 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: BOVA POLYGON, 2012. 1448 s.

WEYR, František. *Teorie práva.* Praha/Brno: Orbis, 1939. 388 s.

Příspěvky ve sbornících, či v kolektivních monografiích

BERAN, Karel. Veřejnoprávní či soukromoprávní postavení církví v historické retrospektivě. In JIRÁSKOVÁ, Věra, SUCHÁNEK, Radovan (eds.). *Pocita prof. JUDr. V. Pavlíčkovi, CSc. k 70. narozeninám.* Praha: Linde, 2004. s. 167 – 194.

ČEPLÍKOVÁ, Margita. Prínos zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami pre rozvoj slobody vyznania. In ŠMID, Marek,

MORAVČÍKOVÁ, Michaela. (eds.) *Clara pacta – boni amici*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2009. s. 44 – 52.

DIENSTBIER, Filip. Právni formy činnosti jako záruka ochrany práv ve veřejné správě. In PALÚŠ, Igor. *Občan a veřejná správa*. UPJŠ: Košice, 2007. 270 s.

DIENSTBIER, Filip. Právni formy některých správních úkonů ve stavebním právu. In KADEČKA, Stanislav (ed.). *Pocata Petru Průchovi*. Brno: Vysoká škola aplikovaného práva, 2009. 406 s.

GYURI, Róbert. Realizácia štátnej správy cirkví a náboženských spoločností v podmienkach Slovenskej republiky. In KIOVSKÁ, Mária. (ed.) *Pocata profesorovi Gašparovi*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2008. s. 277 – 289.

HÁCHA, Emil. Autonomie. In *Slovník veřejného práva československého*. Reprint. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. s. 73 – 75.

HÁCHA, Emil. Koncese. In *Slovník veřejného práva československého*. Reprint. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. s. 267 - 279.

HENDRYCH, Dušan. Autonomní normotvorba v českém správním právu. In MUSIL, Jan, VANDUCHOVÁ, Marie (eds.) *Pocata prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1997. s. 11 – 18.

HOETZEL, Jiří. Akt správní. In *Slovník veřejného práva československého*. Reprint. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. 34 – 58 s.

HOETZEL, Jiří. Samospráva. In *Slovník veřejného práva československého*. Reprint. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. s. 1 – 167.

HOFFMANN, Josef. Zájmová samospráva. In *Slovník veřejného práva československého*. Reprint. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. s. 162 – 167.

JÄGER, Petr. Svoboda vyznání a právní poměry církví a náboženských společností v letech 1948 – 1989. In BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. (eds.) *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita a Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 769 – 810.

KINDL, Vladimír. Náboženská matice – zrušení, likvidace, zánik?: subjektivní právněhistorický pohled. In JIRÁSKOVÁ, Věra, SUCHÁNEK, Radovan (eds.). *Pocata prof. JUDr. V. Pavlíčkovi, CSc. k 70. narozeninám*. Praha: Linde, 2004. s. 152 – 166.

KŘÍŽ, Jakub. Spolky a jiné alternativy k registraci církví podle zákona č. 3/2002 Sb. In SCHEU, Harald Christian, KŘÍŽ, Jakub, DĚKANOVSKÁ, Kateřina (eds.) *Právní postavení náboženských menšin*. Praha: Právnická fakulta UK, 2013 (v tisku).

MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. Výklad některých pojmů Nejvyšším správním soudem ČR na podkladu rozhodování ve věcech náboženské svobody. In TRELLOVÁ, Livia (ed.) *Pôsobnosť a organizácia správneho súdnictva v Slovenskej republike*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2012. s. 295 – 303.

MATĚJKA, Jan. Korporace veřejnoprávní. In *Slovník veřejného práva československého*. Reprint. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. s. 370 – 378.

PRŮCHA, Petr. K tzv. dalším úkonům správních orgánů v režimu správního řádu. In VOPÁLKA, Vladimír. (ed.) *Nový správní řád*. Praha: ASPI, 2005. s. 210 – 229.

RENTKOVÁ, Lucia. Cirkvi ako verejnoprávne korporácie? (V právnom poriadku Českej republiky). In BURDA, Eduard. (ed.) *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2008. s. 560 – 565.

RENTKOVÁ, Lucia. Právnické osoby církví vo svetle povahy cirkevných predpisov v ČR. In DÁVID, Radovan, NECKÁŘ, Jan, ORGONÍK, Martin a kol. (eds.) *Cofola 2008*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2008. s. 138 – 139 (sborník abstraktů)

TRETERA, Jiří Rajmund. Stát a církve v České republice. In MORAVČÍKOVÁ, Michaela. (ed.) *Štát a cirkev v postsocialistickej Európe II*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2004. s.

Články v časopisech

BERAN, Karel. Církevní právnické osoby. *Právní rozhledy*, 2004, č. 6, s. 199 – 207.

BERAN, Karel. Co přináší novela zákona o církvích? *Právní rozhledy*, 2006, č. 3. s. II.

CZERNIN, Jan. Kritická poznámka k vládnímu návrhu novely zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů. *Revue církevního práva*, 2005, č. 2, s. 146 – 148.

DAVID, Ludvík, PODIVÍNOVÁ, Martina. Meze soudní ochrany člena spolku proti rozhodnutí spolkového orgánu. *Jurisprudence*, 2012, č. 1. s. 26 – 30.

DOSTÁL, Martin. Zákon o církvích a náboženských společnostech: Podstata odůvodnění nálezu Ústavního soudu ve věci zákona o církvích a náboženských společnostech a některé otázky související. *Jurisprudence*, 2003, č. 1. s. 12 – 17.

- GYURI, Róbert.** Verejnoprávna subjektivita cirkví a náboženských spoločností na Slovensku. *Revue církevního práva*, 2013, č. 1. s. 33 – 48.
- HENDRYCH, Dušan.** Právnícké osoby veřejného práva. *Správní právo*, 1996, č. 1. s. 1 – 15.
- HORÁK, Zboj.** Alternativní forma uzavření manželství v Českých zemích ohrožena. *Revue církevního práva*, 2006, č. 1, s. 39 – 50.
- HRABÁNEK, Dušan.** K vyloučení člena občanského sdružení. *Právní fórum*, 2011, č. 5, s. 223 – 228.
- CHALUPA, Luboš.** Právní subjektivita org. složek obč. sdruž. podle zák. č. 83/1990 Sb. *Právní rádce*, 1998, č. 1, s. 9 – 10.
- KALLISTOVÁ, Jitka.** Zákon č. 3/2002 Sb. před Ústavním soudem. *Revue církevního práva*, 2002, č. 2. s. 160 – 162.
- KINDL, Vladimír.** Zákonné uznání a registrace: malé srovnání historické a současné formy legalizace církve a náboženské společnosti na území ČR. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 1999, č. 1 – 2, s. 201 – 210.
- KOLÁŘOVÁ, Marie.** Povaha vnitřních předpisů církve. *Právní rozhledy*, 2012, č. 2. s. 54 – 57.
- KOLÁŘOVÁ, Marie.** Služební poměr duchovních cirkví a náboženských společností. *Právní rozhledy*, 2011, č. 6, s. 211 – 214.
- KOUDELKA, Zdeněk.** Je stavovská organizace a stavovský předpis neústavní? *Bulletin advokacie*, 2000, č. 4, s. 31 – 35.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka.** Glosa k návrhu obligatorního civilního sňatku. *Revue církevního práva*, 2006, č. 1, s. 61 – 62.
- KŘÍŽ, Jakub.** Vliv judikatury Evropského soudu pro lidská práva na náboženskou svobodu v České republice. *Jurisprudence*, 2012, č. 7-8, s. 36 – 41.
- MINNERATH, Roland.** Církevní autonomie a náboženská svoboda. *Revue církevního práva*, 1999, č. 3, s. 217 – 230.
- PŘIBYL, Stanislav.** Český zákon o církvích z roku 2002 a jeho změny. *Revue církevního práva*, 2005, č. 3. s. 216 – 246.
- PŘIBYL, Stanislav.** Registrace cirkví a náboženských společností na základě zákona č. 3/2002 Sb. *Revue církevního práva*, 2013, č. 2. s. 43 – 54.
- PŘIBYL, Stanislav.** Vnitrocírkevní autonomie v rozhodování ústavních soudů České republiky a Slovenské republiky o služebním poměru duchovních. *Revue církevního práva*, 2005, č. 1. s. 40 – 55.

STUNA, Stanislav, ŠVESTKA, Jiří. Několik úvah nad postavením církví a náboženských společností v českém právním řádu. *Právní rozhledy*, 2001, č. 12. s. 576 – 579.

ŠKOP, Martin, CHOLENSKÝ, Robert. Problematika spolkového práva v návrhu nového občanského zákoníku. *Právní fórum*, 2005, č. 5, příloha *Via Iuris*, 2005 č. II, s. 37 – 40.

TELEC, Ivo. K pojetí společností občanského a spolkového práva. *Právní praxe v podnikání*, 1998, č. 2, s. 1 – 11.

TELEC, Ivo. Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku. *Revue církevního práva*, 2006, č. 1, s. 51 – 60.

TELEC, Ivo. Zásady nového spolkového práva. *Právní rozhledy*, 2013, č. 22, s. 763 – 766.

VEDRAL, Josef. Ještě k církevním právníkům osobám. *Právní rozhledy*, 2004, č. 22. s. 829 – 838.

VOŽENÍLEK, Bohumil. Evidence jako forma správní činnosti. *Správní právo*, 1978, č. 3, s. 129 – 137.

VOŽENÍLEK, Bohumil. Ještě k některým právně významným správním úkonům. *Správní právo*, 1978, č. 5, s. 253 – 259.

VOŽENÍLEK, Bohumil. Osvědčení jako forma správní činnosti. *Správní právo*, 1978, č. 2, s. 65 – 74.

Právní předpisy a mezinárodní smlouvy

Všeobecná deklarace lidských práv

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, v plném znění zveřejněn ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, publikován ve Sbírce zákonů jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí Československé socialistické republiky č. 120/1976 Sb.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod publikovaná ve formě sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku.

Zákon č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČSR, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 71/1976 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 163/1990 Sb., o bohosloveckých fakultách.

Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.

Rozhodnutí českých soudů

Nález ÚS ze dne 2. 6. 1994, sp. zn. IV. ÚS 42/94.

Nález ÚS ze dne 26. 3. 1997, sp. zn. I. ÚS 211/96.

Nález ÚS ze dne 10. 3. 1998, sp. zn. IV. ÚS 9/98.

Nález ÚS ze dne 10. 4. 1998, sp. zn. II. ÚS 227/97.

Nález ÚS ze dne 25. 8. 1998, sp. zn. III. ÚS 195/98.

Usnesení ÚS ze dne 3. 3. 2000, sp. zn. I. ÚS 540/98.

Usnesení ÚS ze dne 31. 8. 2000, sp. zn. III. ÚS 136/2000.

Nález ÚS ze dne 20. 2. 2001, sp. zn. II. ÚS 452/98

Nález ÚS ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02.

Nález ÚS ze dne 18. 6. 2003, sp. zn. I. ÚS 146/03.

Nález ÚS ze dne 19. 8. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 2/04.

Nález ÚS ze dne 3. 8. 2005, sp. zn. II. ÚS 189/02.

Nález ÚS ze dne 12. 12. 2006, sp. zn. I. ÚS 90/06.

Usnesení ÚS ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 611/06.

Nález ÚS ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 2/06.

Nález ÚS ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 34/06.

Nález ÚS ze dne 14. 10. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 40/06.

Nález ÚS ze dne 23. 4. 2009, sp. zn. III. ÚS 2542/07.

Nález ÚS ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. 9/07.

Nález ÚS ze dne 20. 10. 2011, sp. zn. IV. ÚS 3597/10.

Rozhodnutí NSS ze dne 2. 2. 2004, sp. zn. 5 A 35/2002.

Rozhodnutí NSS ze dne 31. 5. 2004, sp. zn. 6 A 9/2002.

Rozhodnutí NSS ze dne 12. 10. 2004, sp. zn. 4 As 47/2003.

Rozhodnutí NSS ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 5 As 25/2005.

Rozhodnutí NSS ze dne 29. 3. 2006, sp. zn. 1 Ans 8/2005.

Rozhodnutí NSS ze dne 7. 7. 2006, sp. zn. 6 Ads 33/2005.

Rozhodnutí NSS ze dne 7. 7. 2006, sp. zn. 6 Ads 34/2005.

Rozhodnutí NSS ze dne 2. 11. 2006, sp. zn. 5 A 35/2002.

Rozhodnutí NSS ze dne 1. 8. 2007, sp. zn. 1 Ans 3/2007.

Rozhodnutí NSS ze dne 5. 11. 2007, sp. zn. 8 As 51/2007.

Rozhodnutí NSS ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. 2 As 54/2007.

Rozhodnutí NSS ze dne 21. 2. 2008, sp. zn. 2 As 17/2008.

Rozhodnutí NSS ze dne 28. 4. 2009, sp. zn. 4 As 55/2007.

Rozhodnutí NSS ze dne 28. 8. 2009, sp. zn. 7 As 29/2008.

Rozhodnutí NSS ze dne 30. 11. 2010, sp. zn. 7 As 86/2010.

Rozhodnutí NSS ze dne 9. 8. 2012, sp. zn. 9 As 91/2012.

Rozhodnutí NSS ze dne 29. 8. 2012, sp. zn. 1 Afs 56/2011.

Rozhodnutí rozšířeného senátu NSS ze dne 16. 11. 2010, č. j. 7 Aps 3/2008 – 106.

Rozhodnutí rozšířeného senátu NSS ze dne 18. 9. 2012, č. j. 2 As 86/2010 – 76.

Rozhodnutí rozšířeného senátu NSS ze dne 18. 9. 2012, č. j. 2 As 86/2010 – 76.

Rozhodnutí zvláštního senátu pro řešení některých kompetenčních sporů ze dne 21. 5. 2008, sp. zn. Konf 31/2007.

Rozhodnutí NS ze dne 24. 4. 2002, sp. zn. 30 Cdo 275/2002.

Rozhodnutí NS ze dne 29. 3. 2004, sp. zn. 32 Odo 726/2003.

Rozhodnutí NS ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1487/2003.

Rozhodnutí NS ze dne 23. 11. 2005, sp. zn. 28 Cdo 1018/2005.

Rozhodnutí NS ze dne 29. 5. 2006, sp. zn. 28 Cdo 1271/2006.

Rozhodnutí NS ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 28 Cdo 2865/2006.

Rozhodnutí NS ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3049/2006.

Rozhodnutí NS ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2916/2006.

Rozhodnutí NS ze dne 11. 9. 2008, sp. zn. 21 Cdo 702/2007.

Rozhodnutí NS ze dne 19. 11. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2306/2008.

Rozhodnutí NS ze dne 17. 3. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4852/2009.

Rozhodnutí NS ze dne 14. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2976/2010.

Rozhodnutí NS ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2304/2011.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 2. 2001, sp. zn. 7 A 54/99. Publikované pod č.ú 791 v časopise Soudní judikatura č. 2/2001, s. 172.

Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 6. 5. 2010, sp. zn. 9 Ca 420/2008. Dostupné na: www.nssoud.cz.

Rozhodnutí zahraničních soudů

Usnesení ÚS SR ze dne 10. 10. 1995, sp. zn. II. ÚS 128/95.

Nález ÚS SR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. III. ÚS 64/00.

Nález ÚS SR ze dne 3. 2. 2010, sp. zn. PL. ÚS 10/08.

Rozhodnutí mezinárodních soudů

Rozhodnutí ESLP ve věci X. proti Spojenému Království ze dne 12. 3. 1981, stížnost č. 8160/78.

Rozhodnutí ESLP ve věci Manoussakis proti Řecku ze dne 26. 9. 1996, stížnost č. 18748/91.

Rozhodnutí ESLP ve věci Sjednocená komunistická strana Turecka a jiní proti Turecku ze dne 30. 1. 1998, stížnost č. 19392/92.

Rozhodnutí ESLP ve věci Sidiropoulos proti Řecku ze dne 10. 7. 1998, stížnost č. 26695/95.

Rozhodnutí ESLP ve věci Hasan and Chaush proti Bulharsku ze dne 26. 10. 2000, stížnost č. 30985/96.

Rozhodnutí ESLP ve věci Duda a Dudová proti České republice ze dne 30. 1. 2001, stížnost č. 40224/9.

Rozhodnutí ESLP ve věci Dahlab proti Švýcarsku ze dne 15. 2. 2001, stížnost č. 42393/98.

Rozhodnutí ESLP ve věci Metropolitní církev Besarábie v. Moldávie ze dne 13. 12. 2001, stížnost č. 45701/99.

Rozhodnutí ESLP ve věci Gorzelik a jiní proti Polsku ze dne 17. 2. 2004, stížnost č. 44158/98.

Rozhodnutí ESLP ve věci Leyla Sahin proti Turecku ze dne 10. 11. 2005, stížnost č. 44774/98.

Rozhodnutí ESLP ve věci Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku ze dne 5. 10. 2006, stížnost č. 72881/01.

Rozhodnutí ESLP ve věci Lajda a další proti České republice ze dne 3. 3. 2009, stížnost č. 20984/05.

Rozhodnutí ESLP ve věci Moskevští Svědkové Jehovovi proti Rusku ze dne 10. 6. 2010, stížnost č. 302/02.

Rozhodnutí ESLP ve věci Obst proti Německu ze dne 23. 9. 2010, stížnost č. 425/03.

Další dokumenty, internetové zdroje

Dohoda o duchovní službě uzavřená mezi Vězeňskou službou ČR a Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí dne 19. 8. 2008.

Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví uzavřená mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice dne 20. 11. 2006.

Důvodová zpráva k zákonu č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů. ASPI, cit. 14. 5. 2013.

Důvodová zpráva k zákonu č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). Systém ASPI, cit. 24. 7. 2013.

Důvodová zpráva k zákonu č. 561/2004 Sb., školský zákon. Systém ASPI, cit. 14. 8. 2013.

Návrh zákona o statusu veřejné prospěšnosti. Dostupný na:

<http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf?pid=RACK94HFCGWC>, cit. 17. 5. 2013.

Důvodová zpráva k návrhu zákona o statusu veřejné prospěšnosti. Dostupná na:

<http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf?pid=RACK94HFCGWC>, cit. 17. 5. 2013.

Návrh zákona o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob. Dostupný na:

<http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf?pid=RACK8YGKDZMG>, cit. 15. 5. 2013.

Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností. Dostupný na:

http://www3.mkcr.cz/cns_internet/, cit. 24. 7. 2013.

Rejstřík evidovaných právnických osob. Dostupný na: http://www3.mkcr.cz/cns_internet/, cit. 24. 7. 2013.

Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1396 (1999) o náboženství a demokracii.

Dostupné například na:

<http://assembly.coe.int/mainf.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta99/erec1396.htm>, cit. 31. 12. 2013.

Doporučení Parlamentního shromáždění č. 1720 (2005) o vzdělávání a náboženství.

Dostupné například na:

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta05/EREC1720.htm>, cit. 31. 12. 2013.

Summary

This thesis has been set out to answer the basic question whether imparting a legal personality to Churches in the Czech Republic takes place within the limits of freedom of religion as regulated by the Charter.

To answer this question, this thesis first analyzes the very existence of the Church as a legal entity, in the form of both the association and the Church according to church law. It was found that the Church may be formed as a legal entity in the form of association in registration mode. Under church law, the church takes the quality of the legal person under the permitting mode. Due to more liberal approach to the creation of the Church as the association, the difference between the status of churches formed in an association and the churches formed as a "registered" church was analyzed. This comparison reflected the four specific rights which a Church needs to abide according to church law: possibility to exercise spiritual service in prisons and in the armed forces, to act in schools and to assist in entering into marriage overlapping into state law.

In this work it was found that in the case of acting in prisons, association has even better position than the registered church. Churches needed to conclude public contract with the Prison Service of the Czech Republic for their work in prisons, on the other hand associations often work in prisons without any contract. In the case of the armed forces and the operation of registered churches in these forces, there are similar conditions set for them as for working in prisons. The Church must therefore be granted special permission to exercise this right. Unlike prisons, however, the Church in the form of free association cannot operate in the armed forces without the above mentioned agreement. In the education area, the situation of registered churches and associations is similar- they can establish private schools as non-public founders. Only for registered churches with special permission it is possible to establish the church school. The same applies to guarantee of teaching their religion in "public" schools. Finally, religious marriages that are also valid in the state system can be exercised only by the churches that were granted the special permission for that. Church only registered or in the form of the association have no such right.

As can be seen from the above, the state should consider a fundamental change in the existing legislation contained in church law with regard to the pursuit of the separation of church and state.